

**Driemaandelijks tijdschrift
van de heemkundige kring
HET LAND VAN NEVELE**

Vereniging zonder winstoogmerk

SEPTEMBER 1984 — JAARGANG XV — AFLEVERING 3

Bij de kaftfoto :
Notaris van Roy. (Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE

Vereniging zonder winstoogmerk

SEPTEMBER 1984 — JAARGANG XV — AFLEVERING 3

Verantwoordelijke uitgever : J. LUYSSAERT
Veldstraat 26
9841 Nevele - Merendree

Het tijdschrift „HET LAND VAN NEVELE“ is een driemaandelijkse uitgave van de heemkundige kring „Het Land van Nevele“ v.z.w.

Redactieraad : J. LUYSSAERT - voorzitter
L. CLAEYS - LAVENT

Redactieadres : J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 NEVELE - Merendree

Voor verdere informatie in verband met de opgenomen artikels en bijdragen voor het tijdschrift, gelieve contact op te nemen met de redactievoorzitter. Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

De heemkundige kring „Het Land van Nevele“ is een vereniging zonder winstoogmerk die ernaar streeft, enerzijds de heemkundige studie van de streek te bevorderen, te beoefenen en de verworven kennis te verspreiden ; anderzijds actief bij te dragen tot beheer, bescherming en vrijwaring van het cultureel en natuurlijk patrimonium van de streek.

Daartoe organiseert zij ook geregeld voordrachten, dia- en filmvoorstellingen, tentoonstellingen, uitstappen en wandelingen.
Alle leden worden op die manifestaties uitgenodigd en kunnen eraan deelnemen.

Haar werkgebied wordt gevormd door vijf afdelingen die respectievelijk volgende deelgemeenten omvatten :

- 1e afdeling : Nevele, Vosselare
 - 2e afdeling : Hansbeke, Poesele
 - 3e afdeling : Landegem, Merendree
 - 4e afdeling : Lotenhulle, Poeke
 - 5e afdeling : Bachte-Maria-Lerne, Meigem, Sint-Martens-Lerne, Vinkt, Zeveren.
- De zetel van de vereniging is gevestigd in de gemeente Nevele.

Briefwisseling in verband met de werking van de heemkundige kring „Het Land van Nevele“ v.z.w. dient te worden gericht aan het secretariaat van de vereniging, Biebuyckstraat 2, 9850 NEVELE.

-
- **Abonnement en lidmaatschap :** 350,- fr. per jaar.
vanaf 500,- fr. per jaar steunend lid.
te storten op rekening 000-0627981-03 of 290-7431460-20 van „Het Land van Nevele“ v.z.w., Beentjesstraat 24, 9850 NEVELE
 - **Losse nummers :** voor zover voorradig.
 - **Opzegging abonnement :** vóór 1 december.
 - **Overname van teksten :** toegestaan mits bronvermelding.

Lay-out : P. D'Hoker.

Gedrukt in de Beschutte Werkplaats „Nevelland“ te Nevele.

DE STRIJDARE VAN ROY'S UIT NEVELE

Onze oprechte dank aan allen die ons op de een of andere manier hebben geholpen : mevrouw M.R. Bouma-van Roy uit La Oijen (Nederland), mevrouw Bontinck-Wasteels uit Gent, de heer Daniël Vanacker, journalist, die een werk over het aktivisme te Gent voorbereidt, de heer Raf van Lerberge van Bond Moyson, mevrouw Zulma Warniers uit Nevele, onze bestuursleden Daniël D'hooge en Antoine Janssens.

Wij danken in het bijzonder mevrouw Julia Ducheyne-van Roy uit Frankenberg (Duitsland) die ons kostbare inlichtingen, teksten en fotomateriaal bezorgde.

BIBLIOGRAFIE

A. ONUITGEGEVEN BRONNEN

ANTWERPEN, ARCHIEF EN MUSEUM VOOR HET VLAAMS CULTUURLEVEN

Fredericq P., Briefwisseling.

GENT, CENTRALE BIBLIOTHEEK RIJKSUNIVERSITEIT

Fredericq P., Dagboeken.

Nalatenschap Bidez.

GENT, KONINKLIJKE ROEIVERENIGING SPORT GENT

Verslagboek 1904-1921.

GENT, VOORUIT

Archief Bond Moyson.

NEVELE, GEMEENTEARCHIEF

Bevolkingsregisters.

Registers van de verslagen van de gemeenteraad.

Registers van de besluiten van het schepenkollege.

Bijzonder register van het college ter overschrijving van de titels recht gevende tot het kiezerschap 1894-1916.

Duitse bezetting 1914-1918.

NEVELE, HANDBOOGMAATSCHAPPIJ SINT SEBASTIAAN

Verslagboek 1863-1924.

NEVELE, RIETGAVERSTEDEMUSEUM
Archief 1914-1918.

VEERLE, GEMEENTEARCHIEF
Administratieve bescheiden.

B. GEDRUKTE BRONNEN

ANNALES PARLEMENTAIRES.

LES ARCHIVES DU CONSEIL DE FLANDRE, Brussel z.d.

FEESTSCHRIFT : Huldebetoon Cyriel Buysse, Antwerpen 1911.

GENTSCHER STUDENTENALMANAK, Gent 1900.

GENTSCHER STUDENTENALMANAK voor het Jaar 1918.

HEYSE T., *Index documentaire. L'Université flamande*, 2 dln. Gent 1918-1919.

KIESPAMFLET : *De Vlaamsche Blok*.

KIESPAMFLETTEN uitgegeven door notaris van Roy.

KONINKLIJKE ROEIVERENIGING SPORT GENT, *Jubileumboek* 1883-1983.

KONINKLIJKE ROEIVERENIGING SPORT GENT, *Catalogus van de Jubileumtentoonstelling*.

ROYAL CLUB DE GAND, Honderd jaar sportief leven te Gent 1871-1971.

TEIRLINCK H. en VAN DE WOESTIJNE K., *De Leemen Torens in Herman Teirlinck, Verzameld werk*, dl. V, Brussel 1965.

TIJDINGEN VAN DEN RAAD VAN VLAANDEREN, weekblad 1931-1940.

VAN ROY A., *Aan de Vlaamsche Studenten. Rechtskundige raadpleging nopens de Vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool*, Gent 1916, 2e vermeerderde druk 1917.

VAN ROY C., *Lijkrede Louis Buysse*, Nevele 1901.

DE VLAAMSCHE HOOGESCHOOL, tijdschrift 1911-1914.

X., *Cyriel Buysse gevierd in Het Volksbelang* 15 april 1911.

X., *De Belgische terreur te Gent. De verwoesting van de woning van Prof. Mr. Alfons van Roy in De Noorderklok* 16 februari 1930.

EIGENTIJDSE KRANTEN

La Flandre libérale (1874-1974).

Het Fondsenblad (1871-1914).

Gazette van Gent (1844-1940).

Het Handelsblad (1844-nu).

Nieuwe Gazet van Gent (1916).
Nieuwe Gentsche Courant (1917-1918).
Het Vlaamsche Nieuws (1915-1916).
De Vlaamsche Post (1915-1916).
Vooruit (1884-nu).

C. GERAADPLEEGDE WERKEN

- ANGERMILLE K., *Lotgevallen van een activist*, Borgerhout 1931.
ART J., *Herders en parochianen. Kerkelijkheidsgegevens betreffende het bisdom Gent 1830-1914*, Gent 1979.
BALTHAZAR H., *Het taalminnend Studentengenootschap 't Zal wel gaan*, Gent 1977.
BASSE M., *De Vlaamsche Beweging van 1905 tot 1930*, Gent 1933.
BAUDHUIN F., *Belgique 1900-1960*, Leuven 1961.
BITTLESTONE M., *De Gentse Universiteit gedurende de eerste Wereldoorlog* in *Wetenschappelijke Tijdingen* 1983, nrs. 1 en 2.
BOSSAERT H., *Julius Mac Leod en de Vervlaamsing*, Gent 1977.
BUNING L., *Alfons van Roy, Robert van Roy* in *Nationaal Biografisch Woordenboek* dl. VI ; *Jules van Roy* in dl. VII.
BUNING L., *Alfons van Roy, flamingant, grootnederlander, balling* in *Het Pennoen* juni 1970.
BUNING L., *In memoriam Robert Frans Cornelis van Roy* in *Het Pennoen* januari 1973.
BUNING L., *Het strijdbare leven van J.D. Domela Nieuwenhuis Nyegaard, Vlaming door keuze*, Buitenpost 1976.
BUNING L., *De vooravond en het begin van het radicale activisme te Gent* in *Wetenschappelijke tijdingen* 1973, nr. 4-5.
BUNING L., *Alfons van Roy, Jules van Roy, Robert van Roy* in *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* dl. II.
BUYSSSE C., *Verzameld werk* 7 dln., Brussel 1974-1982.
ELIAS H., *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte*, 4 dln., Antwerpen 1971.
ELIAS H., *25 jaar Vlaamse Beweging*, 4 dln., Antwerpen, 1969.
Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, 2 dln., Tiel/Utrecht 1973.
FAINGNAERT A., *Verraad of Zelfverdediging*, Kapellen 1932.
FREDERICQ P., *Schets eener Geschiedenis der Vlaamsche Beweging*, 3 dln., Gent 1906, 1908, 1909.
JONCKX A., *Belgica juris contemptrix*, Antwerpen 1932.
Kontaktblad, Kunst en Oudkundige Kring van Deinze, nr. 6, 1983.

- PICARD L., *Geschiedenis van de Vlaamse en Groot-nederlandse Beweging*, 2 dln., Antwerpen 1937, 1959.
- PICARD L., *De „Leemen Torens” als historisch dokument in Nieuw Vlaams Tijdschrift* 1958, afl. 3.
- PICARD L., *Van Vlaamse Beweging naar sociale Revolutie*, Antwerpen 1961.
- TAELEDEMAN J., *Cyriel Buysse „Verslagen over den Gemeenteraad van Nevele”* in monografie I van de heemk. kring *Het Land van Nevele* I, 1972.
- VAN DE CASTEELE J., *Het burgemeesterschap van Leonce Mulle de Terschuieren, zoals het was en zoals Buysse het zag in Het Land van Nevele*, 1975, afl. 2.
- VAN DE CASTEELE J., *Het Rusthof te Vosselare en zoals Cyriel Buysse het zag in Het Hofje in Het Land van Nevele*, 1975, afl. 4.
- VAN DE CASTEELE J., *De Virginie Loveling - huldiging in 1912 : Nevele wou niet achterblijven* in monografie II van de heemk. kring *Het Land van Nevele*, 1974.
- VAN DE VELDE M., *Geschiedenis der Jong Vlaamsche Beweging*, 's-Gravenhage, 1941.
- VAN LERBERGE R., *Geschiedenis van Bond Moyson*, Gent 1979.
- VROONEN E., *Noms de famille de Belgique*, 2 dln., Brussel, z.d.
- WILLEMSSEN A., *Het Vlaams-nationalisme : de geschiedenis van de jaren 1914-1940*, Utrecht 1969.
- WILS L., *Flamenpolitiek en Activisme*, Leuven, 1974.
- X., *Activisten*. Uitgave van het Julius Vuylsteke-fonds, Gent, 1919.
- X., *Alfons van Roy in Reinaert*, 12 oktober 1935.

CORNEILLE VAN ROY

(° Veerle 8.01.1853 - † Nevele 4.07.1927)

Notaris van Roy (1) was geen autochtone inwoner van het Land van Nevele. Geboortig van Veerle in de Antwerpse Kempen en zoon van een hoefsmid kwam hij zich pas in 1884 te Nevele vestigen.

Hoe was nu de politieke situatie te Nevele toen hij er aankwam (2) ? Een hevige schoolstrijd had in heel het land gewoed in de periode 1879-1884 : de liberalen waren aan het bewind. In 1884 behalen de katholieken de meerderheid en kondigen een nieuwe schoolwet af. Te Nevele is er nu een officiële school en een vrije, maar beide staan onder de voogdij van het gemeentebestuur. De voorvechter van de officiële school, de rumoerige onderwijzer Barend Pattijn, bezorgt de vroede vaders van de gemeenteraad nog heel wat last. In 1887 heeft de Nevelse gemeenteraad een nieuw poli-

tiereglement uitgevaardigd : daarin leest men o.a. *verboden van bij dag of bij nacht aan iemand eenige charivari toetebrengen*, waaruit men mag besluiten dat politieke tegenstanders zich niet onbetuigd laten, namelijk bij de verkiezingen was dat het geval. In een novelle van Cyriel Buysse wordt dat zo typisch geïllustreerd (3). Nevele versterkt ook zijn politie : een politie-kommissaris wordt aangesteld en er komt een brigade van vier gendarmen. In 1888 overlijdt burgemeester Mulle de Terschueren en wordt door Adolf Minne, grondeigenaar, opgevolgd. In 1894 wordt onderwijzer Pattijn ziek en verkrijgt in 1896 zijn pensionering. Kamiel Lootens volgt hem op.

Een gevolg van de politieke strijd was dat er te Nevele twee muziekkorpsen waren : de *Harmonie Sint Cecilia*, stichting 1806, en de *Fanfare Sint Cecilia* door Mulle de Terschueren in 1867 opgericht. De oudste muziekmaatschappij komt in het vaarwater van de oppositie en zal met de schoolstrijd opteren voor de officiële school : die muziekmaatschappij werd aangezien als liberaal gezind, veranderde haar naam in *Voorwaarts*, maar werd in 1886 reeds opgeheven. Met de gemeenteraadsverkiezingen van 1884 werd het enig oppositielid, Teofiel Braet, weggestemd en had Nevele een homogeen katholiek gemeentebestuur. Na de schoolstrijd blijft er te Nevele een kleine strijdlustige oppositie die niet meer aan de verkiezingen deelneemt, maar bij gelegenheid wel anonieme pamfletten uitdeelt. Zo de beruchte verslagen over de gemeenteraadszittingen van de hand van Cyriel Buysse (4). Volgens de gegevens van de toenmalige deken-pastoor waren er te Nevele in 1888 tien paasverzuumers en in 1903 nog één vrijmetselaar (5).

In dat Nevele wordt nu in 1884 Corneille van Roy tot notaris benoemd. Van meet af aan staat hij aan de zijde van de oppositie en wordt als liberaal gebrandmerkt. Reeds drie jaar had hij het notarisambt te Asper bekleed (6).

Eerst komt hij zich vestigen te Vosselare in de oude pastorie, uiteraard gelegen in de Pastoorshoek. Het was toen nog een mooi landhuis met tuin, eigendom van prof. Colson. Voordat van Roy die bewoning betrok, woonde daar het echtpaar de Deurwaerder-Fobe, stichters van het Rusthof te Vosselare en meer dan eens door Cyriel Buysse uitgebeeld (7). In 1886 verhuist notaris van Roy naar Nevele, komt wonen in de Langemunt 28 - het huis dat Virginie Loveling in 1881 heeft verlaten. Met het overlijden van Adèle Fobe in 1899 betreft hij haar huis gelegen op de hoek van de Langemunt en de Blasiusstraat (8).

Er is nog een notaris te Nevele, Teofiel Schelpe, die actief in de gemeentepolitiek staat : achtereenvolgens gemeenteraadslid, schepen en van 1903 af tot aan zijn dood in 1913 burgemeester van de gemeente.

In oktober 1903 zal notaris van Roy zich kandidaat stellen bij de gemeenteraadsverkiezingen, het betrof een gedeeltelijke vernieuwing van de ge-

meenteraad. Hij werd verkozen als enig lid van de oppositie. Spijtig genoeg hebben we de hand niet kunnen leggen op het verkiezingspamflet van 1903 door van Roy uitgegeven, gelukkig hebben we nog zijn pamfletten van 1906 en 1911 waar notaris van Roy zijn programma op gemeentelijk vlak uiteenzet (9). Zijn hoofdbekommernis is het onderwijs. Laten we niet vergeten dat vóór Wereldoorlog I het lager onderwijs in ons land noch kosteloos noch verplicht was. In de gemeenteraad van 3 maart 1906 wordt een voorstel van van Roy behandeld, namelijk het invoeren van de kosteloosheid van het lager onderwijs. Zijn voorstel wordt afgeketst : *Overwegende dat deze (sic) voorstel zonder enig nut is om het onderwijs te verbeteren en dat dezelve de inkomsten der gemeente vermindert en verdere vergoedingen veroorzaakt aan te onderwijzer te betalen... deze voorstel wordt verworpen*, zo luidt de tekst van de notulen (10).

In de maand mei van datzelfde jaar geeft van Roy een strooibijet uit waarin hij opnieuw de nevelse onderwijskwesties te berde brengt. In het kader van de nieuwe ministeriële onderrichtingen kunnen er nu te Nevele twee nieuwe klassen worden gecreëerd en kan een derde hulponderwijzer aangesteld worden. Van Roy stelt voor de nieuwe onderrichtingen uit te voeren, want de nevelse scholen zijn overbevolkt. Op voorstel van burgemeester Schelpe wordt dat ook verworpen (11).

Nu vraagt van Roy aan het Kollege van burgemeester en schepenen of hij zich ter plaatse mag vergewissen van de toestand van het onderwijs en zegt hij letterlijk *met de onderwijzers middelen (te) beramen om 't gemeente-onderwijs op te beuren*. De heer Dias stemde erin toe, maar schepen Lampaert zweeg. Burgemeester Schelpe hakte de knoop door : *Ik weiger stellig omdat dit zooveel zou beteekenen als waren wij onbekwaam, waarop ik, zegt van Roy, ook stellig antwoordde : En zoo is 't !!* (12).

Een oud zeer in de Nevelse gemeentepolitiek is het oprichten van een school op 't Veldeken. Laten we niet uit het oog verliezen dat de dorpskern van Nevele niet centrisc h gelegen is en dat bijgevolg de wijken Veldeken en Braamdonk in vogelvluht wel op 3 km van de kom van het dorp gelegen zijn, waar de jongens- en meisjesschool zijn gevestigd. De schoolgaande kinderen van 't Veldeken moesten dus heel wat weg afleggen en het bezit van een fiets was in die tijd nog een luxe. Notaris van Roy wist natuurlijk dat de bewoners van 't Veldeken om een school vroegen. Met de steun van Petrus De Keyser, een groot landbouwer die tot de partij van burgemeester Schelpe behoort, zal van Roy een voorstel indienen en verdedigen betreffende het oprichten van een school op 't Veldeken.

Zaterdag 7 november 1908 was voor de Nevelaren een belangrijke gemeenteraadszitting. De geïnteresseerden - inwoners van 't Veldeken en Braamdonk - wachten op de vervulling van hun wensen ; maar heel wat Nevelaren

zien met tegenzin de eventuele verhoging van de gemeentebelasting, want de gemeente zal een nieuwe school met personeel dienen te onderhouden. Van Roy rekende op 6 stemmen voor zijn voorstel, maar op het laatste ogenblik lieten schepenvaderstichele en raadslid Mortier het afweten. Het voorstel werd verworpen met zes tegen vier en één onthouding. Waarom Teofiel Mortier uit de wijk de Ham het voorstel niet meer steunde - ook een landbouwer die toch solidair had moeten zijn met zijn vakgenoten - is ons niet duidelijk (13). Tussen de twee wereldoorlogen zal de school van 't Veldeken nog meer dan eens een programmapunt voor de verkiezing zijn, maar die school is er nooit gekomen.

Een paar jaren later lukt het notaris van Roy toch een van zijn persoonlijke voorstellen te kunnen doordrukken, doch eerst moet hij toch nog een nederlaag inkasseren. Op zaterdag 20 mei 1911 worden in de nevelse gemeenteraad verschillende voorstellen besproken waaronder twee van van Roy. Zijn eerste voorstel : de gemeente zou een kosteloze volksboekery dienen in te richten. Het voorstel wordt verworpen en in het verslag van gemeenteraadszitting staat er dat *van Roy verklaart persoonlijk eene dergelijke boekery tot stand te brengen*. Wat er van dat plan geworden is weten we niet.

Maar op diezelfde zitting van de gemeenteraad wordt een ander voorstel van van Roy eenparig aangenomen : het betreft het indienen van een verzoekschrift voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers. In het verslag van de zitting lezen we : *Gehoord de redenaars die den eisch om een Vlaamsche hoogeschool hebben toegelicht, overtuigd dat het Vlaamsche Volk onvervreemd haar recht heeft op Hooger Onderwijs in zijn taal, verzoekt de Kamer van Volksvertegenwoordigers eene wet te willen aannemen tot volledige vervlaamsching van één der twee staatshoogescholen, namelijk die van Gent... Afschrift dezer zal aan de Voorzitter van de Kamer gezonden worden* (14).

Wat was er eigenlijk gebeurd ? Omstreeks 1910 werd een grote volkse beweging op gang gebracht voor de vernederlandsing van de gentse universiteit. Er was een *Hoogeschoolcommissie* gesticht die zou instaan voor het propageren van die idee. De propagandisten van die commissie hebben het vlaamse land afgereisd (15). In steden en gemeenten werden propagandameetings georganiseerd. Zo te Landegem in het gemeentehuis op 29 januari 1911, maar de gemeenteraad van Landegem heeft geen verzoekschrift tot de Kamers gericht. Te Nevele had de meeting plaats in het gemeentehuis op 12 maart 1911 : drie sprekers waaronder de briljante redenaar Alfons van Roy, zoon van de notaris. Waarom de andere gemeenten van het Land van Nevele niet op het verzoek van de *Hoogeschoolcommissie* gereageerd hebben, moet nog onderzocht worden.

Het arrondissement Gent telde toen 80 gemeenten, in 23 gemeenten werd een meeting gehouden en 6 gemeenten - Evergem, Ursel, Gavere, Sint-Amandsberg, Zwijndrecht, Nevele, - dienden een verzoekschrift in voor het Parlement. Dat vele gemeenten in die kwestie afzijdig gebleven zijn, is te wijten aan de onverschilligheid van de gemeenteraad voor de vervlaamsing of aan de frankiljonse burgemeester die het vraagstuk eenvoudig negeerde (15).

Pro memorie in dit verband nog een incidentje dat het Land van Nevele enigszins aanbelangt. Er werd toen door de *Hoogeschoolcommissie* een propagandablad uitgegeven *De Vlaamsche Hoogeschool*. Het nummer oktober-november 1912 publiceerde 2050 handtekeningen van universitair gediplomeerden die de vernederlandsing van de gentse universiteit eisten. Bovenaan de lijst stond gedrukt : *Les intellectuels de Lootenhulle*. Het was een toespeling op een incident dat zich had voorgedaan in de *Société de Médecine de Gand*. Professor Frans Daels droeg een werk voor van een van zijn studenten om door de gentse geneesherenvereniging bekroond te worden. De voorzitter van de *Société de Médecine* zei dat het niet kon in aanmerking genomen worden, *omdat het werk in het vlaamsch gesteld was en dat het een list was om alzo het vlaamsch in de gentsche fransche hogeschool binnen te smokkelen*. Toen iemand repliceerde dat er meer dan tweeduizend universitair gediplomeerden waren die opkwamen voor de *vervlaamsching van de gentse hogeschool*, dan liet de voorzitter van de *Société* prof. H. Leboucq, zich ontvallen dat *de vervlaamsching wordt gevraagd door de intellectueelen van Zoetenaai en Lootenhulle*. En zo werd het scheldwoord als een ere naam geadopteerd (16).

We staan nu voor de gemeenteraadsverkiezingen van 15 oktober 1911 - een gedeeltelijke vernieuwing van de raden - en van Roy is nu bij de groep van vijf die moeten herkozen worden. Hij geeft een uitvoerig verkiezingsmanifest uit. Alles wat door zijn toedoen is bereikt wordt erin opgesomd : sommige buurtwegen - van Roy had ze als modderpoelen bestempeld - werden aanzienlijk verbeterd, de gemeentebelastingen werden op een meer rechtvaardige wijze verdeeld en tenslotte is er toch in de gemeenteschool een derde onderwijzer aangesteld. En hij doet tevens een voorspelling - vetjes gedrukt in de tekst - *de school op Nevele Veldeken moet er komen en zal er komen, omdat ieder welmeenend burger er de voordelen van inziet ; zelf de E.H. Deken verklaarde mij persoonlijk dat hij ook voorstander is eener school - zij bewaarschool - op Nevele Veldeken*. En wat van Roy nu ook nog onmiddellijk wil invoeren : kostelooze maaltijden voor kinderen die ver af wonen.

Maar een programmapunt van burgemeester Schelpe en schepen Vander-

Stamgasten van *In den Karper*. Vijfde van links rechtstaande notaris van Roy.
(Fotoarchief Rietgaverstedemuseum Nevele.)

stichele is : de twistzoeker van Roy moet eruit ! Waarop van Roy in zijn manifest antwoordt : *Is 't misschien omdat ik de belangen der gemeente durf verdedigen met woord en daad, wanneer de alleenheerschende macht van Mr den burgemeester zich laat voelen ? Is het wellicht omdat ik een oog in 't zeil houd om, zooveel mogelijk, geheim werk te beletten ? Of is 't omdat ik mij niet rangschik onder 't getal der Jaknikkers ?* (17) Eerder wat onverwacht, van Roy wordt in de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1911 niet herkozen. Het is dan ook het einde van zijn politieke carrière op gemeentelijk vlak.

Een ander facet van van Roy : toen hij in 1884 zich te Vosselare kwam vestigen werd hij onmiddellijk lid van de nevelse handboogmaatschappij Sint Sebastiaan. Het gaat hem voor de wind in die sporttak, want met de zomerkermis van 1885 wordt hij koning. Met de zomerkermis van 1903 zal hij dat exploit herhalen. Notaris van Roy wil ook dat in de handboogmaatschappij alles ordentelijk verloopt. Dr. Charles Blomme, de voorzitter, is verschillende keren niet verschenen op de vergadering. In de vergadering van 2 februari 1889 weet van Roy een blaam voor de voorzitter uit te lokken, want hij heeft 12 handtekeningen voor zijn voorstel, waaronder die van Teofiel Braet, Barend Pattijn, Cyriel Buysse en Jozef van den Heuvel (18).

Nevele telde bij de eeuwwisseling heel wat cafés of beter gezegd voor die tijd herbergen of staminees. Fons Vereecke, die vóór 1914 in de Kerne-melkstraat woonde, wist ons te vertellen dat er toen in zijn straat niet minder dan 13 cafés waren. Er was te Nevele een groep notabelen die regelmatig de cafés aandeden. Cyriel Buysse heeft er een paar schetsen en een toneelstuk aan gewijd : *De Steunpilaren der Ope van Vrede, In 't Klein Congres, Sususususut* (19). De notabelen, dat waren de notaris, de dokter, de vrederechter, de griffier, de brouwer en nog enkele welstellende ambachtslieden. Op de foto zien we een groepje van die nevelse notabelen : op de binnenkoer van de herberg „In den Karper” waar Mietje Dappers als herbergprinses troonde.

Op 3 april 1901 wordt Louis Buysse, vader van Cyriel, begraven. Notaris van Roy spreekt de lijkrede uit. Hij wijst hoofdzakelijk op het liefdadig werk van de overledene en het slot van zijn lijkrede is een belijdenis van vrijzinnigheid : *Het voorbeeld van een leven zoo edel vervuld als het uwe is de machtigste grondslag der openbare zedenleer* (20). Met dit laatste bedoelt hij wat wij nu lekenmoraal noemen.

In 1903 krijgt van Roy een zonderlinge buur : een geestelijke van 41 jaar

TER NAGEDACHTENIS

VAN MEVRDOW

MARIA JOANNA APPOLONIA DE BRUYN

ECHTGENOOTE VAN DEN HEEER NOTARIS

CORNELIUS JOSEPH VAN ROY

Geboren te Lier den 9 Februari 1855

en overleden te Neevele, den 9 November 1967.

Gedachtenisprent van mevr. Maria de Bruyn,
echtgenote van notaris van Roy.
(Eigen verzameling.)

die op krediet het buitengoed te Vosselare kocht dat vroeger eigendom was van de Deurwaerder-Fobe. L'abbé - zo heette men hem in de wandeling - Valère Victor Dujardin woonde er met zijn zuster en zijn oude vader. Hij had graag omgang met vrijzinnigen, was bevriend met notaris van Roy en de Buysse, ging 's avonds regelmatig „In de Vos” kaartspelen, herberg die aan zijn tuin paalde. Op dinsdagmorgen 5 juni 1906 konstateert vader Dujardin dat zijn zoon l'abbé vorige nacht niet thuis is gekomen en loopt bij zijn buurman notaris van Roy om hem dat te vertellen. Beiden gaan in de grote tuin en zien in de vijver een staak uitsteken. Ze halen die boven en aan het uiteinde is het lijk van de abbé vastgesnoerd. Er was niet alleen opschudding te Vosselare en omstreken, maar in alle Belgische kranten en ook in buitenlandse werd die gebeurtenis met veel omhaal beschreven. Het past hier niet verder erover uit te weiden, maar in alle geval is die geheimzinnige zaak onopgehelderd gebleven (21). Naar het zeggen van de gewezen meid van notaris van Roy heeft die gebeurtenis mevrouw van Roy diep geschokt : l'abbé was hun buurman en dikwijls maakten ze een praatje met hem. Mevrouw is toen ziek geworden en begon te kwijnen. Het jaar daarop is zij overleden. Bij haar begrafenis werd een gedachtenisprent met foto uitgereikt : op de keerzij stond een gedicht in een nogal moeilijke taal geschreven. De auteur ? Misschien de notaris zelf (22).

Voor de huldiging van Virginie Loveling op 28 april 1912 zal notaris van Roy zijn beste beentje voorzetten. Hij vormt een huldekomitee dat te Nevele 112 intekenaars kan inschrijven, die elk een geldelijke bijdrage storten. Op de dag van de huldiging stappen in de stoet niet minder dan vijf Nevelse groepen, een grote witte spandoek gaat die vooraf met het opschrift *Nevele viert zijne groote kunstenaars*. Op de feestzitting in de Gentse schouwburg overhandigt van Roy, in naam van de bevolking van Nevele, een gedenkpenning en spreekt de gevierde toe (23). Opmerkelijk is dat burgemeester Schelpe bij de intekenaars niet vermeld staat en dat hij Virginie Loveling ook geen schriftelijke gelukwensen heeft gestuurd.

Op 27 mei 1912 worden de inrichters van de huldiging in het Posthotel te Gent uitgenodigd : als bedanking wordt hun door Virginie Loveling een diner aangeboden. Notaris van Roy en de Nevelse dokter Emiel Lambrecht hebben de uitnodiging aanvaard en Paul Fredericq verhaalt in zijn dagboek dat hij met die twee Nevelaren een praatje maakte (24).

In oktober 1914 zijn de Duitse troepen Nevele binnengerukt, wat met een paar oorlogsfeiten gepaard ging : het opblazen van de brug over het Schipdonkkanaal door de Belgische troepen en wat achterhoedegevechten met engelse soldaten (25).

De belgische bewindslieden hadden de oorlog van 1914 niet voorzien. Er

waren geen voedselstocks aangelegd en reeds einde 1914 was de belgische bevolking met hongersnood bedreigd. Wegens de hoge werkloosheid was men in oktober 1914 reeds overgegaan tot het oprichten van een Nationaal Hulp- en Voedingskomitee, dat zou instaan voor de import van levensmiddelen uit de Verenigde Staten. De duitse bezetter was het ermee eens en had zich formeel verbonden die levensmiddelen niet op te eisen. Door de band is de bedeling van het voedselkomitee normaal verlopen, men heeft zelfs een gemiddeld broodrantsoen van 450 gr gehad. Natuurlijk had men voor het overige maar het minimum om in leven te blijven zodat de markt in levensmiddelen hoge cijfers scoorde (26).

In iedere gemeente werd een hulp- en voedingskomitee - *'t comiteit* in de volksmond - opgericht, belast met het bedelen van levensmiddelen. Achtebare en betrouwbare personen, onder het toezicht van de provinciegouverneurs, werden in het bestuur van de komitees opgenomen. Te Nevele was notaris van Roy er voorzitter van ; zijn zoon Robert, doctor in de rechten, sekretaris ; penningmeester Le Fevere de ten Hove, vrederechter ; ondervoorzitter mevrouw Alice De Keyser-Buysse. De burgemeester had van ambtswege ook zitting in het bestuur : het was toen de opvolger van Schelpe brouwer Louis Lampaert. Er waren nog drie leden : Jules Dobbels, Leopold De Smet en Emiel van Maldegem (27).

Te Gent en in andere grote steden komen flaminganten tot de konklusie dat zelfs onder de bezetting de strijd voor de vlaamse eisen dient voortgezet. Dat zijn dan de activisten. (Die benaming is pas in 1915 in gebruik gekomen.) Hebben notaris van Roy en zijn zoon Robert hun mond voorbijgepraat ? In alle geval heeft Alice Buysse, ondervoorzitter van het voedselkomitee te Nevele, woorden opgevangen die de politieke gezindheid van de van Roy's verraden. *Aan haar tante Virginie Loveling heeft Alice Buysse verteld dat de van Roy's te Nevele onbeschaamd Duitschgezind zijn, terwijl ze te Gent huichelen en zich voorzichtig buiten de Vlaamsche Post* (een activistische krant) *houden*, dat noteert Paul Fredericq op datum van 25 april 1915 in zijn dagboek (28).

In oktober 1918 bieden de Duitsers nog een hevige weerstand langs het kanaal van Schipdonk. De houten brug over het kanaal wordt vernield, de ene helft van het dorp vlucht richting Vinkt of Lotenhulle, de andere helft richting Sint-Martens-Leerne. Notaris van Roy zoekt een onderkomen bij zijn familie te Gent.

Notaris van Roy had drie zonen en een dochter : allen zijn ze in de bres gesprongen voor de vlaamse zaak.

Jules van Roy.
(Uit het fotoalbum van mevr. Julia Ducheyne-van Roy.)

GEVLODEN VERDWENEN

van Pol De Mont.

Getoonzet door JUL. VAN ROY.

Andantino

ZANG *p* Ik heb in het dichte berkenbosch waar eens uwe lippen mij

PIANO *p*

rit
kus - ten in 't zwoele lommer op 't donzig mos nog eens, o nog eens willen rus - ten. weer

accelerando
bloei - en er twijgjes rij - zers en blaren zoo groen en zoo geurig als 'tan - der jaar weer

sf *cresc.* *f*
kwelen er even wonder - baar de zwermende vo - gel - scha - ren.

rit *p* *atempo*

accel. *f* *atempo*

JULES VAN ROY
(° Ledeberg 4.07.1880 - † Den Haag 15.12.1940)

De oudste zoon Jules heeft te Nevele lager onderwijs genoten, sekundair onderwijs in een waals ateneum en in oktober 1904 behaalde hij aan de gentse universiteit het diploma van doctor in de geneeskunde.

In zijn studententijd was hij zeer actief en liep in de kijker met zijn muzikale begaafdheid : hij beperkte zich niet tot het uitvoeren van muziek, maar legde zich ook toe op het komponeren. In de *Gentsche Studenten Almanak* van 1900 vinden we reeds een lied op tekst van Maurits Sabbe, muziek Jules van Roy. Zijn muzikale komposities hadden sukses in het studentenmilieu en later heeft hij nog liederen in eigen beheer uitgegeven. Zijn dochter bezit er nog een zestal : *Het land van Utopia* (Albrecht Rodenbach), *Herinnering*, *Smidje-smee* en *Zijt gij nog warelijk*, alle drie van René De Clercq, *Ego ismus*, tekst van De Genestet ; *Gevloden*, *Verdwenen*, tekst Pol de Mont. En de dochter van Jules van Roy schrijft met genoegen : *Mijn ouders ben ik eeuwig dankbaar dat zij mij zo vroeg een muzikale scholing hebben laten volgen, klavier en viool* (29). De zuster van Jules, Gabriëlle, was ook een begaafde pianiste en had een voorliefde voor de muziek van Wagner. En van notaris van Roy is geweten dat hij in huis zo graag zong, zelfs op hoge leeftijd.

Als student was Jules lid van de vrijzinnige gentse studentenbeweging 't *Zal wel gaan*. Die vereniging was er niet alleen om studentenpret te maken, maar ook om de studenten met de kulturele en sociale problemen van toen te konfronteren. Heel wat oud-leden steunden geldelijk 't *Zal wel gaan*, maar sommigen van hen wilden dat die studentenvereniging zou ijveren voor de liberale partij. Professor Paul Fredericq behoorde tot die groep : eerst liberaal en dan vlaams, de omgekeerde leus : *Geus ende Klauwaert*. Een aantal studenten van 't *Zal wel gaan* was het niet eens met die politieke optie : ze luisterden liever naar de gezaghebbende stem van professor Julius Mac Leod, de bekende gentse hoogleraar die nu als de vader van de vernederlandste universiteit wordt aangezien. In het studentengenootschap 't *Zal wel gaan* kwam het tot een openlijke scheuring in 1904. Een groep studenten stichtten een nieuwe studentenvereniging *Ter Waarheid*. Onder de dissidenten bevond zich Jules van Roy in gezelschap van Oscar de Gruyter, Hendrik de Man, Leo Picard... (30).

Op het vlaams studentenkongres van 1905 had op de slotvergadering ook Edward Anseele het woord gevoerd : *hij verklaarde dat de werkliedenpartij zich voor het vraagstuk der vervlaamsching van het hoger onderwijs onmogelijk kon warm maken, daar het eene zaak der burgerij is* (31). Die uit-

spraak verwekte een zekere beroering onder de toehoorders en er werd besloten het vraagstuk in een openbaar debat uit te diepen. Dat is dan ook geschied op maandag 8 mei 1905 in het socialistische *Ons Huis* op de Vrijdagmarkt. De sprekers waren Edward Anseele en Oscar de Gruyter. Na hun uiteenzetting was er de bespreking. Tot slot zegt Jules van Roy : *Ik heb veel te bespreken. Het is reeds laat. Ik wens een nieuwe bijeenkomst.* De vergadering willigt die wens in. In *Vooruit* van maandag 29 mei 1905 lezen we : *Voortzetting der bespreking over de Vlaamsche kwestie en de werkersbeweging. Ingeschreven sprekers : M. Van Rooy (sic) en gezellen Anseele, Lampens, Bogaerts... Werkers en gezellinnen, komt zo talrijk op als verleden maal.* *Vooruit* van 31 mei geeft een verslag van de debatavond. In zijn spreekbeurt slaat Jules van Roy een dreigende toon aan. Hij wijst erop dat de burgerij het frans aanwendt om de lagere volksklassen te exploiteren en een gezagstaat te vestigen en zijn besluit is : *Bij zoo 'n voorstelling kan de houding der sociaal-demokratie niet twijfelachtig zijn : zij zal tegen het Fransch als zoodanig strijden. En zoo ontstaat het revolutionaire flamingantisme, dat van het burgerflamingantisme verschilt ten eerste, doordat het geen strijd is voor het Vlaamsch maar een strijd tegen een wapen in handen der burgerij en ten tweede, doordat het niet verzoenend is maar radikaal.*

Uit de motie die na het debat gestemd werd, zien we dat de studenten in de vlaamse beweging iets meer zagen dan een taalstrijd en dat Anseele ten slotte wat bijgedraaid was, wat betreft de vervlaamsing van het hoger onderwijs. De slotzin van de motie luidt : *de vergadering, bijeengeroepen in Ons Huis, na de sprekers met dank aangehoord te hebben, richt eene oproeping tot alle Belgen en tot alle Vlamingen in 't bijzonder, om gelijktijdig te strijden voor verplichtend integraal lager onderwijs, wettelijke regeling der arbeidsvoorwaarden, zuiver algemeen stemrecht, volkomen gelijkheid der beide landstalen, wet Cooremans, volledige en trapsgewijze vervlaamsching der Faculteiten van de Gentsche Hoogeschool (32).*

Zoals we reeds zegden was professor J. Mac Leod een stuwende kracht : zijn oproep tot het beoefenen van de wetenschap in eigen taal vond ruim gehoor. In 1897 was hij erin geslaagd het eerste *Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres* op touw te zetten. Studenten en oud-studenten, volgelingen van Mac Leod zullen aktief aan die kongressen deelnemen. Zo zal op een van die kongressen Jules van Roy een referaat over een geneeskundig onderwerp houden : *Nieuwe beschouwingen over het cerebellum (33).*

In zijn later beroepsleven zal Jules van Roy zich minder op het wetenschappelijk vlak bewegen. Over die periode van zijn leven hebben we nu

een boeiende getuigenis - die wel met een korreltje zout moet genomen worden - namelijk die van Karel van de Woestijne. Deze heeft met zijn vriend Herman Teirlinck het plan opgevat een geromanceerde kroniek van het vlaams burgerlijk stadsleven te Gent en Brussel te schrijven : de titel zal luiden *De Leemen Torens*. Het werk is in briefvorm opgesteld. Van de Woestijne schrijft brieven over Gent, gericht aan Herman Teirlinck en deze aan Karel van de Woestijne over Brussel. Tussen de personages is er een wisselwerking op sociaal vlak. De roman verscheen in afleveringen in *De Gids* 1917-1918. Het is een tijdsdokument van *La Belle Epoque* 1900-1914. *De Leemen Torens* is een sleutelroman : de personages zijn afgekeken van het werkelijke leven, soms wel getooid met allerlei imaginaire bijkomstigheden. Een personage, die bij van de Woestijne dik in de verf staat, is dokter Lodewijk de Koninck (een knipoogje naar de lezer : de held van de Brugse metten uit de XIV eeuw). Het is trouwens met een ironische toets dat Lodewijk de Koninck = Jules van Roy geportretteerd wordt. Zo stelt van de Woestijne hem voor : *Gij herinnert u natuurlijk uit onze studententijd de dolste en dweepziekste onzer makkers : de grote, dikke Lodewijk de Koninck met het open en rode gezicht, die aan alles deed, aan poëzie, aan schilderkunst, aan muziek, behalve aan zijn vak : de medicijnen... De Koninck, hij is erin geslaagd dokter te worden ; dientengevolge lijdt hij aan reumatiek, klaagt van zijn lever, vreest voor zijn nieren... gloeit van onbesuisd flamingantisme, dicht epossen, droomt van muren vol symbolische verbeeldingen, en blijft vrijen met Fiene... die hem overdag met volkomen rust laat, maar hem 's avonds opzoekt om met hem en hun vrienden het onverstoord bohème-leven voort te zetten* (34). Jules vertoefde dus dikwijls in een bont en boeiend gezelschap.

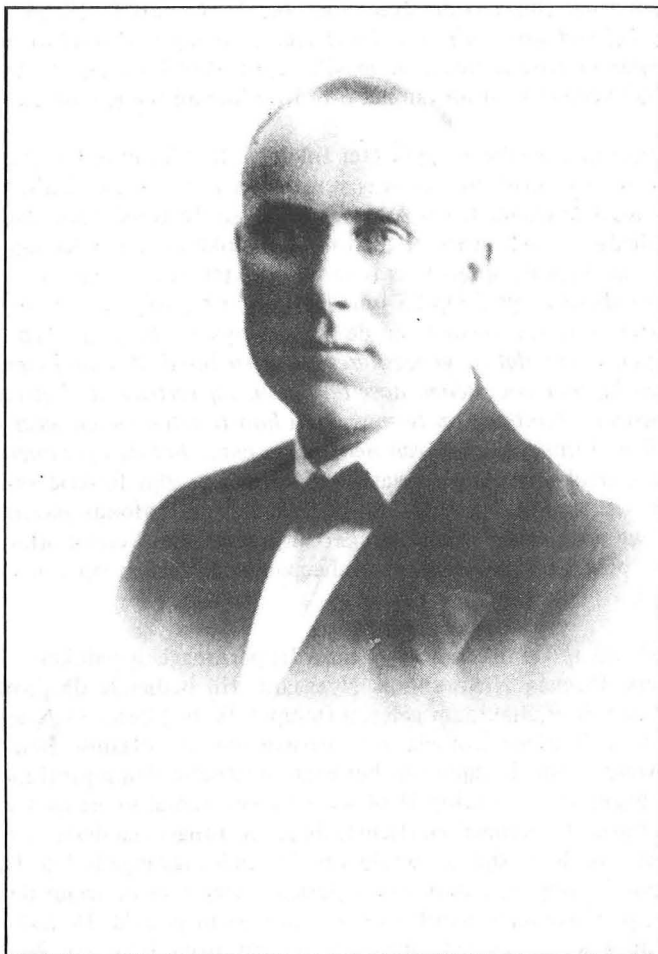
Leo Picard, een trouwe vriend van Jules, heeft een artikel gepubliceerd waarin hij *De Leemen Torens* als een historisch dokument bestudeert. Hij wijst erop dat Karel van de Woestijne een eerder karikaturaal portret van Jules ophangt. Op zijn beurt zal Picard een ander beeld van de dokter geven. *Jules*, schrijft hij, *was inderdaad een zeer aantrekkelijk man en hij was omringd van tal van jongere studenten. Bijna vijftig jaar geleden, heb ik zelf wel eens gedacht aan het schrijven van een roman over de Vlaamse Beweging, die dan zou heten : Het huis des dokters*. Spijtig voor ons dat Picard die roman niet heeft geschreven ! Verder zegt hij nog *Het was geen huis voor zeer geregeld burgerlijk leven. Wel was het het centrum waar men zich bezon over de toestand van de Vlaamse Beweging en ook over Vlaamse kunst* (35).

Zoals we reeds hoger schreven wist notaris van Roy de Nevelaren op te wekken om Virginie Loveling in 1912 een passende hulde te brengen. Ju-

les van Roy maakt deel uit van het gents *uitvoerend comiteit* dat instaat voor de organisatie van de huldebetoging. In een brief aan zijn vriend Max Rooses uit Antwerpen blijkt dat Paul Fredericq geen al te hoge dunk heeft van de jonge leden van het komitee, met uitzondering nochtans van René de Clercq die zeer gunstig wordt beoordeeld. *Juul van Roy*, schrijft P. Fredericq, *advocaat* (hij verwacht Jules met zijn broer Alfons die advocaat is) *oud 't Zal wel ganer die 't Zal wel gaan in den grond trachtte te boren. Een gepatenteerde ruziemaker in alles* (36). Paul Fredericq kan van Roy maar niet vergeven dat hij van het orthodoxe liberalisme is afgeweken.

De sociale bewogenheid van dokter Jules van Roy komt ook nog tot uiting in zijn beroepsactiviteit. Hij was verbonden aan het socialistisch ziekenfonds Bond Moyson. Hoewel het archief van de Bond voor die periode niet volledig is, treffen we er toch nog een dokument aan dat aanwijst dat dokter van Roy de spreekbuis is van de dokters die de patiënten van het ziekenfonds verzorgen. Op 25 juni 1911 richt hij volgend schrijven tot de voorzitter en bestuursleden van de Bond Moyson : *Bij dezen heb ik de eer U te laten weten dat de geneesheren van den Bond Moyson besloten hebben zich bij uwe voorstellen neer te leggen. Zij verzoeken U dus het door U ontworpen kontrakt op te maken en hun te laten weten waar en wanneer zij er kennis kunnen van nemen ten einde het dan gezamenlijk met U te ondertekenen.* Dokter van Roy schrijft in zijn functie van dienstdoende sekretaris (37). Hoe lang hij voor het ziekenfonds gewerkt heeft, weten we niet, maar nog voor het uitbreken van Wereldoorlog I heeft hij zijn praktijk opgegeven om scheeparts te worden op een hollandse lijn (38).

In 1903 was te Gent een zeer eigenaardig personage opgedoken : dominee Jan Derk Domela Nieuwenhuis Nyegaard. Hij bediende de protestantse tempel aan de Brabantdam gelegen (tempel die nog bestaat). Naast de zielezorg was dominee Domela zeer begaan met de Vlaamse Beweging en stond weldra aan de zijde van het ekstremistische flamingantisme. Reeds in het begin van de oorlog 1914 weet hij een aantal jonge gentse flaminganten bijeen te brengen en stichtte de groep Jong-Vlaanderen. Leo Picard en Jules van Roy zijn aanwezig op de stichtingsvergadering. De eerste beginselverklaring was sterk anti-belgisch : weg met de naam België, een koninkrijk Vlaanderen wordt in het vooruitzicht gesteld. De welbespraakte dominee wist heel wat mensen te boeien, maar Jules van Roy en Leo Picard, met nog enkele anderen, laten zich niet meeslepen (39). In februari 1915 verschijnt een nieuwe krant te Gent *De Vlaamsche Post* : het zou de tolk van Jong-Vlaanderen zijn. Léo Picard werd hoofdredakteur en Jules van Roy een actief medewerker. Reeds vóór 1914 had deze een

Alfons van Roy.
(Uit het fotoalbum van mevr. Julia Ducheyne-van Roy.)

vlaams blad willen stichten op pluralistische grondslag. Langzamerhand krijgt de extremistische vleugel van Jong-Vlaanderen de bovenhand in het beheer en *De Vlaamsche Post* speelt resoluut in de duitse kaart. Leo Picard en Jules van Roy zijn het niet eens met die strekking en treden uit de redactie van het blad. Jules van Roy en zijn geestesverwanten verwachten dat Duitsland met de Geallieerden een kompromisvrede zal sluiten : er komt dan een nieuwe ordening in Europa, de rechten van de kleine nationaliteiten zullen worden erkend en in een nieuw en verbeterd België zal Vlaanderen zijn autonomie krijgen.

Leo Picard gaat zich nu in Nederland vestigen en verdedigt verder zijn stellingen in de noordnederlandse pers. In mei 1916 zal *De Vlaamse Post* ophouden te bestaan.

De groep van Jules van Roy is er nu in geslaagd een nieuwe krant te stichten *Nieuwe Gazet van Gent*. Wat nu opvalt in deze krant is de belangstelling voor sociale en economische problemen met daarbij een uitkijken naar een toekomstbeeld : Groot Nederland. Om juridische redenen wordt de krant op 4 oktober 1917 omgedoopt in de *Nieuwe Gentsche Courant* en in februari 1918 krijgt ze als ondertitel *Dagblad voor Zuid-Nederland*.

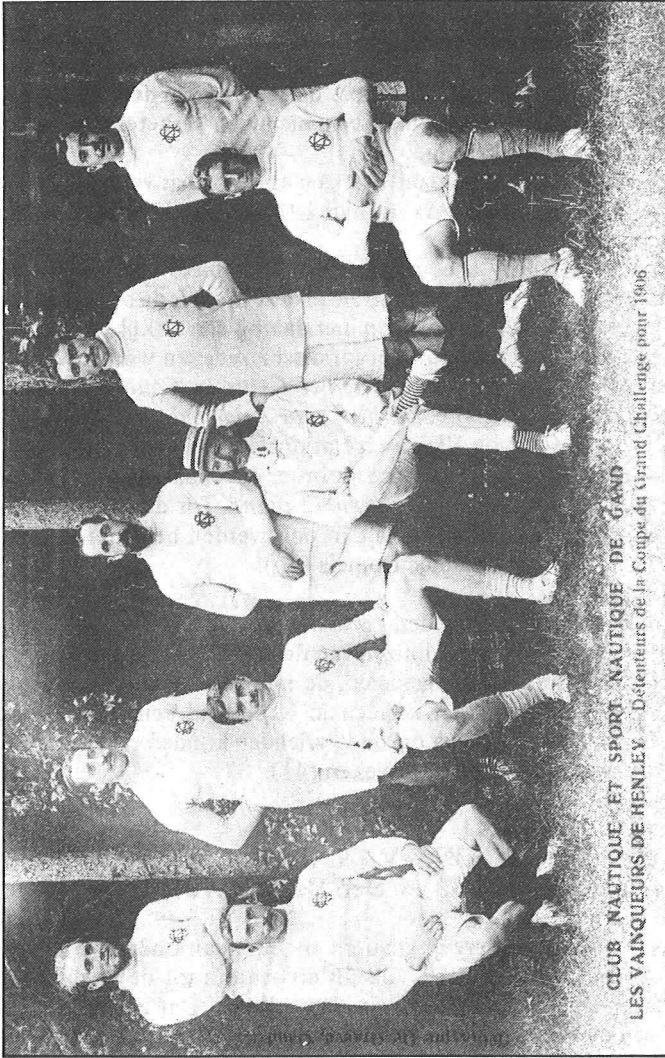
In mei 1918 werd te Gent de Vlaamsch-Nationale Partij opgericht ; tot de stichters behoorden Jules van Roy en zijn broer advocaat Alfons. Het orgaan van de partij is de *Nieuwe Gentsche Courant*. Tot de nieuwe partij traden toe de gematigde activisten die dan ook werden bekampt door de groep Jong-Vlaanderen van dominee Domela (40).

Te Gent - ook in andere grote steden - is dan in november 1918 een hevige anti-Vlaamse hetze ingezet. In de huizen van de activisten werd door opgehitste benden alles kort en klein geslagen, de inboedel op straat geworpen en verbrand. Heel wat activisten konden in Nederland een onderkomen vinden, waar sommigen trouwens op oude vrienden konden rekenen en zo is Jules van Roy naar Nederland uitgeweken (41).

ALFONS VAN ROY (° Asper 11.06.1882 - † Den Haag 15.10.1927)

Te Nevele heeft hij lager onderwijs genoten en sekundair onderwijs aan het ateneum van Leuven en Oostende. Van dit ateneum bezit de dochter nog enkele penningen met het inschrift *prix d'excellence*. Dat zal zo wat een medaille zijn aan de eerste van de klas toegekend.

Op zestienjarige leeftijd is hij reeds lid van de Sint-Sebastiaangilde van Nevele. Zeer sportief van aard zal hij wel regelmatig hebben deelgenomen aan de handboogschietingen. Zo lezen we in het verslagboek van het gilde :

De winnende ploeg voor de Henley-beker 1906. Staande 1e links Alfons van Roy.
(Uit de verzameling van dhr. Daniël D'hooge.)

Den 27 augusti (1901) om drij ure namiddag had de gewone jaarlijksche Koning- en prijschiëting plaats. De Heer Alphonse van Roy, het jongste lid der maatschappij had de eer den hoofdvogel neer te vellen en werd diensvolgens door den heer Voorzitter als koning uitgeroepen. Al de aanwezige leden wenschten den jeugdigen en knappen schutter van harte geluk. De geheimschrijver : August De Ketelaere (42).

Aan de universiteit te Gent stond hij van meet af aan in de studentenbeweging, net als zijn broer Jules. Hij was ook betrokken bij de *Ter Waarheid*, de dissidente groep van 't *Zal wel gaan*. Evenals Jules is hij een volgeling van Julius Mac Leod, werkt aktief mee aan de studentenkongressen. Zo houdt hij op het vijfde studentenkongres van 1904 een referaat over het jachtrecht (43).

In 1903 wordt Alfons van Roy als lid aanvaard in de *Sport Nautique*, nu *Koninklijke Roeivereniging Sport Gent*. Hij wordt er een vurig beoefenaar van de roeisport en komt terecht in wat men heet de acht met stuurman en in die discipline behoort hij tot de topmen. *Sport Nautique* dat op internationaal vlak begint te presteren wordt in 1904 europees kampioen te Parijs : Alfons van Roy was dan in het team van de gentse acht.

In Engeland hadden toen jaarlijks roeiwedstrijden plaats die zo wat als een wereldkampioenschap beschouwd werden : de *Royal Henley Regatta*. Voor de acht met stuurman wordt een imponerende beker betwist. Nog nooit heeft een ploeg van het vasteland of van de Verenigde Staten of Canada de Engelsen te Henley kunnen verslaan. Voor de Henley Regatta van 1906 vormt Gent een gemengde ploeg van acht : vier roeiers uit de *Club Nautique* en vier uit *Sport Nautique* met o.a. Alfons van Roy. Op 5 juli had de finale plaats en de gentse ploeg haalde het op de Engelsen. Het entoesiasme in de Arteveldestad was overweldigend en de gentse overwinning haalde krantenkoppen in de wereldpers. De wisselbeker in massief zilver zal een jaar lang prijken in het eresalon van het Museum voor Schone Kunsten te Gent.

9 mei 1907 : Hemelvaartfeest en de jaarlijkse internationale roeiwedstrijden te Terdonk. Prins Albert woont die bij, laat zich de gentse ploeg voorstellen die te Henley triomfeerde en feliciteert ze in het frans. Alfons van Roy kreeg opdracht de koninklijke begroëting te beantwoorden, maar tot algemene verbazing deed hij het in het nederlands.

In juli 1907 is Gent opnieuw te Henley en weer haalt de gentse ploeg met o.a. Alfons van Roy het op de Engelsen. De beker blijft nog een jaartje te Gent. In een krant van toen schrijft een reporter over de inhaling van de gentse winnende ploeg : *...een menschenzee en een geestdrift als gisteren, zagen wij nooit. Arm, rijk, jong, oud, alles juichte, waaide met zakdoek of*

hoed, de roeiers toe. En telkens er een huldebetoon is voor de gentse acht zal het Alfons van Roy zijn die het dankwoord uitspreekt, maar altijd in het nederlands.

In 1908 dient er een roeiersploeg samengesteld te worden om aan de Olympische Spelen te Londen deel te nemen. Waarschijnlijk wegens beroepsaangelegenheden - in 1905 had hij zijn doctoraat in de rechten voor de centrale examenkommissie afgelegd - heeft Alfons van Roy niet regelmatig meer getraind met de acht. De *Club Nautique* wenste maar twee roeiers van de *Sport Nautique* in de gemengde ploeg op te nemen, wat tot een konflikt tussen de twee gentse roeiverenigingen leidde. Dat het geschil op nationaal vlak met spanning werd gevolgd, blijkt uit de koninklijke belangstelling. Koning Leopold II bracht te Gent een bezoek aan de Gewestelijke Landbouwtentoonstelling en informeerde naar het geschil : *de koning drukte er zeer ernstig op dat hij verlangde dat er spoedig een overeenkomst zou tot stand komen, en hij voegde er al lachend tot de heer Lippens* (provincieraadslid en voorzitter van de *Club Nautique*) : *Gij zijt groot genoeg om dat te doen.* De heer Schollaert (de toenmalige eerste minister) liet uitschijnen dat financiële steun van de regering zou kunnen afhangen van de overeenkomst. Niettegenstaande die aanmaningen op het hoogste niveau, kwamen de gentse verenigingen tot geen vergelijk en een homogene ploeg van *Club Nautique* verdedigde de belgische kleuren. Het gentse team werd op 1 augustus 1908 in de finale door een britse ploeg geklopt.

Een gentse acht - zes roeiers uit de Club en twee uit de Sport - hebben in 1909 Henley nog eens overgedaan met een laatste overwinning, maar Alfons van Roy was er niet meer bij.

Om de sport onder de studenten te bevorderen stichtte Alfons van Roy met zijn vriend Picard *Minerva*, roeivereniging voor studenten. Spijtig genoeg is het archief van die vereniging niet meer voorhanden, doch we weten wel dat *Minerva* nauw zal samenwerken met *Sport Nautique* (44).

Alfons van Roy had als advocaat een goede praktijk, maar de politiek liet hem niet los. Voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1911 en de parlementsverkiezingen van 1912 stond Alfons van Roy op de lijst van *De Vlaamsche Blok, Verbond der Christene Democraten, Vrije Burgers en Flamingtonen*. De kopman was Hector Plancquaert. Die partij heeft geen doorbraak gekend (45).

Met het huldebetoon dat hem ten deel viel in april 1911 te Antwerpen heeft Cyriel Buysse een zekere doorbraak in Vlaanderen gekend. Op touw gezet door vrijzinnige letterkundigen en kunstenaars met steun van liberale en socialistische politici mocht de viering rekenen op een groot aantal

toetredingen waaronder C. van Roy notaris Nevele en Alfons van Roy advocaat Gent. Naast de academische zitting onder het voorzitterschap van Louis Francq en de opvoering van Het Gezin van Paemel werd 's avonds in het hotel Terminus een schitterend feestmaal opgediend : *schitterend voor- al door de uitgesproken redevoeringen door de voornaamsten van het aanzittend gezelschap*. Onder de genodigden aan de eretafel wordt Alfons van Roy vermeld (46).

De Walen en de francofone Brusselaars zagen met lede ogen dat de gelijk- berechtiging van de twee volksgemeenschappen in ons land konkrete vormen aannam. Hun reactie was het dreigen met de bestuurlijke scheiding en van 1910 af zal dat probleem aan de orde van de dag komen, zowel in het waaile als in het vlaamse kamp. Op een vergadering van het *Algemeen Nederlands Verbond* hield Alfons van Roy een voordracht over de bestuurlijke scheiding en haar gevolgen. Een journalist die een uitvoerig verslag over de vergadering gaf, portretteert de spreker : *Alfons van Roy neemt u onmiddellijk in door de sympathie van zijn blik. Er gaat hieruit groote bekoorlijkheid en wondere aantrekkingskracht. Jong en sterk, zwaar en groot gebouwd, blond en blauwoogig, met schoonen baard, open gelaat, heldere stem en schoone dictie, met frissche gedachten en de zonnigheid van zijn jeugd, beslagen in argumentatie en geestdriftig van betoog is hij de belichaamde uitbeelding van Jong Vlaanderen* (47).

Toen de oorlog in augustus 1914 uitbrak is Alfons van Roy niet tot de groep van Domela toegetreden. Maar opnieuw krijgen we hier een staaltje van zijn persoonlijkheid. 22 augustus 1914 : de duitse legers zijn reeds 18 dagen België binnengevallen en rukken langs onze zuidergrens Frankrijk binnen. Franse en engelse troepen zijn in aantocht om ons te helpen en wat doet A. van Roy op die avond van 22 augustus : *'s avonds houdt adv. van Roy eene meeting in de opene lucht voor het station roepende dat wij door Frankrijk en Engeland verraden zijn*. Het staat te lezen in het dagboek van Paul Fredericq en zonderling deze geeft er geen kommentaar bij (48).

In oktober 1916 werd te Gent de *Vlaamsche Hoogeschool* geopend met uitsluitend nederlands als voertaal. Wegens hun aktie tegen de vervlaamsing werden toen de professoren Henri Pirenne en Paul Fredericq naar Duitsland gedeporteerd, waar ze wel een gunstregime genoten hebben. Enkel acht professoren en docenten op de eenenzestig van het oude korps hebben zich bereid verklaard om in het nederlands te doceren. Zo kwamen er een aardig aantal leerstoelen vrij. Alfons van Roy werd in de rechtsfa- kuliteit benoemd waar hij de encyclopedie van het recht en het handels- recht doceerde.

Heel wat anonieme vlugschriften werden verspreid om de studenten aan te sporen de gentse hogeschool te boycotten : het studeren aan die instelling zou een onvaderlandse daad zijn en de uitgereikte diploma's zijn waardeeloos als de Belgische Regering terugkomt. Het *Nationaal Vlaamsch Studentenverbond* publiceert een brochure waarin de aantijgingen tegen de *Vlaamsche Hoogeschool* weerlegd worden. De titel : *Aan de Vlaamsche Studenten. Rechtskundige raadpleging nopens de Vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool*. Hoewel niet vermeld op de brochure is de auteur A. van Roy. Het juridisch verantwoord hoofdargument dat erin ontwikkeld wordt is dat de opening van de *Vlaamsche Hoogeschool* in genen dele een daad is die tegen de belgische wetgeving indruist (49).

Twee studenten uit het Land van Nevele hebben aan die eerste vernederlandsche universiteit gestudeerd : A. Verbiest uit Nevele en P. De Coster uit Lotenhulle die er in de oorlogsjaren tijdelijk verbleef maar eigenlijk te Machelen-Deinze woonachtig was (50).

Zoals reeds gezegd was er natuurlijk verzet tegen de vernederlandsche universiteit. Professor J. Bidez was voorzitter van een klandestiene *Action Patriotique* waar de handel en wandel van de Vlaamse professoren werd gadedeslagen en waar tegen hen bezwarende dossiers werden aangelegd. Tot die verzetsgroep behoorde een zekere Joseph De Smet die in satirische kwatrijnen aan zijn patriottische gevoelens uiting gaf. Hij schreef er zo een achtstal waarin hij sommige professoren hekelde en een ervan is aan Alfons van Roy gewijd :

Alphonse Rosa van Roy

*Un parrain clairvoyant, plus fort que Lavater,
Prévoyant qu'il vendrait un jour l'Alma Mater
Et se vendrait lui-même, à son nom de famille
Accola des prénoms de dos vert et de fille.*

Als men weet dat *Lavater* staat voor een zeer geleerd man, *dos vert* en *Alphonse* voor pooier en *Rosa* voor straatmeid, dan luidt de vertaling :

*Een schrandere peter, knapper dan Lavater,
Die voorzag dat hij eens de Alma Mater zou te veil bieden
En zich zelf laten omkopen, voegde bij zijn familienaam
Voornamen toe van een pooier en een straatmeid.*

Vanwege Joseph De Smet een onschuldige intellectueel spelletje, dat, als men het nu leest, niet van een zeer fijne smaak getuigt (51).

In februari 1917 wordt de *Raad van Vlaanderen* opgericht : het is een soort parlement dat de administratieve scheiding en de politieke autonomie van Vlaanderen zou voorbereiden. Alfons van Roy was lid van de Raad waar hij evenwel een persoonlijk standpunt zal innemen : *zijn ideaal is Groot Nederland en naar zijn mening is de zelfstandigheid van Vlaanderen enkel een stap naar de verwezenlijking van Groot Nederland* (52).

Eens in een vergadering van de Raad van Vlaanderen heeft A. van Roy zich het woordje *duitschkiljons* laten ontvallen : hij brandmerkte ermee de aanhangers van Jong Vlaanderen die onvoorwaardelijk opteeden voor een duitse hegemonie (53).

In mei 1918 komt een nieuwe partij tot stand : de *Vlaamsch-Nationale Partij*. In het voorlopig bestuur dat zeven leden telt is er Alfons van Roy met zijn broer Jules. Als toelichting bij de grondbeginselen lezen we : *de eendracht onder alle Vlamingen, gelijk van welke kleur, is geboren ; de band die hen onderling als telgen van eenzelfde volk verbindt, is gelegd ; de zoolang verwachte zuiver Vlaamsch-Nationale Partij is eindelijk te Gent tot stand gekomen... Katholieke, liberale, socialistische en christen-demokratische Vlamingen slaan de handen ineen...*

Op de eerste propagandavergadering van de nieuwe partij voert A. van Roy het woord en behandelt de doelstellingen van de VNP. Zonderling klinkt het hoe de vrijzinnige van Roy het godsdienstig probleem aansnijdt : *Niet-tegenstaande verschillen van meening, kan niemand ontkennen dat het Vlaamsche volk een godsdienstig volk is, hetgeen ten andere strookt met zijnen germaanschen aard. Daarom zou het blijk geven van weinig politiek doorzicht moest eene partij geene rekening houden met den bestaanden staat van zaken onder oogpunt van godsdienst.* De tweede woordvoerder van de partij was Frans Primo, hoofdredakteur van de *Nieuwe Gentsche Courant*. Hij belicht de organisatie van de NVP en beklemtoont o.a. dat ook vrouwen als partijleden kunnen aangenomen worden. De verslaggever van de vergadering had reeds opgemerkt hoe talrijk de dames aanwezig waren. Er is hier wel een doorbraak van het feminisme te bespeuren dat trouwens toen reeds in de socialistische partij aan bod kwam (54).

In juli 1918 bezocht Alfons van Roy het gevangenkamp van Göttingen waar Belgische krijgsgevangenen ondergebracht waren. Dank zij een kern van Vlaamse intellectuelen en kunstenaars is er een buitengewone culturele activiteit. Van Roy was opgetogen over zijn bezoek en werd er zich bewust van dat een schaar overtuigde Vlamingen ongeduldig wachten om zich bij de activisten in het moederland aan te sluiten. Hij stipt ook met genoegen aan dat de leiding van het kamp hoofdzakelijk in handen is van oud-leden van 't *Zal wel gaan* (55). Twee leidende figuren maken hier wel

een uitzondering op : de bezieler Jef Goosenaerts en de Nevelaar Jef van de Heuvel die er directeur van de school is.

Men kan zich nu afvragen waarom de activisten tot het einde toe geloofd hebben in het realizeren van hun doelstellingen. Maar laten we niet vergeten dat tot einde juli 1918 het ernaar uitzag dat de Duitse legers een eervolle vrede zouden kunnen afdwingen. En later nog met de wapenstilstand van 11 november dacht men nog niet dat Duitsland verslagen was.

In november 1918 toen te Gent de activistenjacht inzette - zijn huis in de Kasteellaan 47 werd geplunderd en gedeeltelijk vernield - is Alfons van Roy naar Nederland uitgeweken (56).

ROBERT VAN ROY

(° Vosselare 24.04.1887 - † De Meern 20.07.1972)

Valt er over de jongere Robert minder te zeggen, dan betekent dat niet dat hij als student en als advocaat niet even strijdlustig was als zijn twee broers. In 1910 behaalt hij aan de Gentse universiteit het diploma van doctor in de rechten en van licentiaat in het notariaat. Later kan hij eventueel zijn vader als notaris te Nevele opvolgen.

Evenals zijn broer Alfons is hij ook een vurig sportbeoefenaar : te Nevele is hij lid van de handboogmaatschappij en als student beoefent hij het roeien in de Gentse *Sport Nautique*.

De drie gebroeders van Roy stonden bekend als een driemanschap dat in alle omstandigheden getuigenis aflegde van vurig Vlaams zijn. Op de Wereldtentoonstelling van 1913 te Gent zullen ze een manifestatie uitlokken die heel wat weerklink vond. Een Frans minister had in de *Chambre des Députés* te Parijs verklaard dat Frankrijk een ruim aandeel zal hebben op de Gentse wereldtentoonstelling. Niet alleen op commercieel vlak, maar ook op cultureel vlak zal Frankrijk zich laten gelden te Gent. En de Gentse universiteit, zegt hij, wordt nu in haar wezen bedreigd door de benoeming van *des professeurs d'une autre langue*, maar de Gentse universiteit blijft Frans en we hopen dat ze Frans zal blijven, roept hij uit. Een echte provocatie voor de Vlamingen.

De organisatoren van de tentoonstelling waren Fransgezind en met moeite had men kunnen bereiken dat er enkele Nederlandse opschriften uitgehangen werden. Frankrijk had, qua ruimte, het grootste aandeel na België. Van af de opening van de tentoonstelling wemelde het er van Franse muziek en van Franse conférenciers.

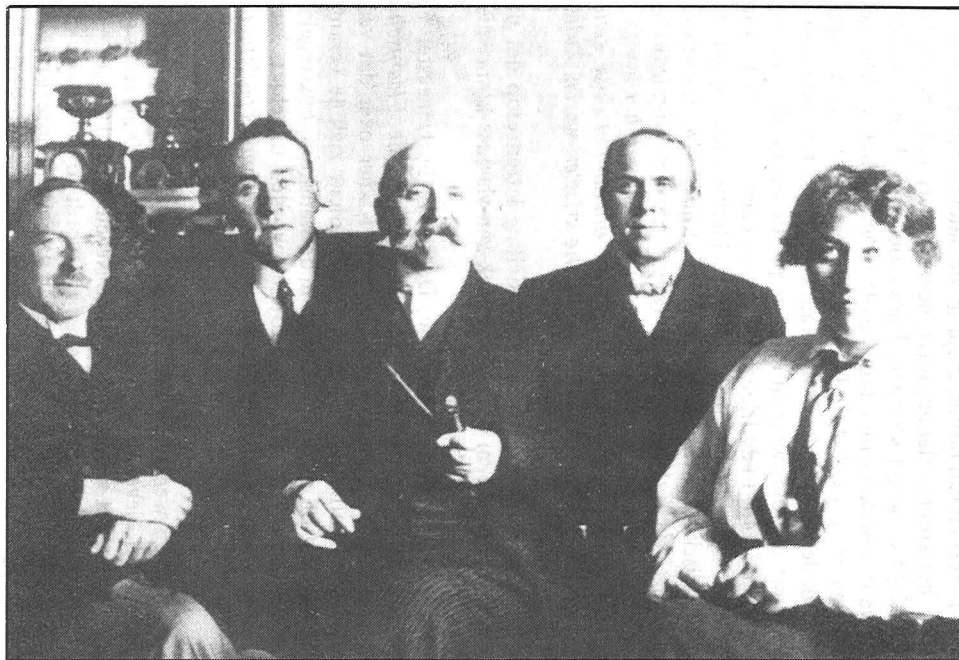
Op zondagavond 22 juni 1913 was een groot galakonzert geprogrammeerd met uitsluitend muziek van franse komponisten. Toen in de zaal het 3e nummer uitgevoerd was, veert het driemanschap van Roy recht met een groep geestesgenoten en zingen de Vlaamse Leeuw. Een tumult van jewelste : de politie in de zaal en van buiten grijpt in, de bewakers met hun honden springen toe : het groepje flaminganten heeft het erg te verduren. De sportieve Robert klopt en krijgt kloppen, Jules moet zelfs door de politie ontzet worden, want bewakers met hun honden hebben het op hem gemunt. Alfons wist in het gewoel te ontkomen en voegt zich bij het groepje flaminganten dat, onder het zingen van strijdlieden, de tentoonstelling uitmarscheert. Robert en Jules worden door de politie opgeleid, maar dezelfde avond nog vrijgelaten. In de franstalige persverslagen is er sprake van *le trio bien connu* : het geduchte driemanschap. Merkwaardig is dat de reactie in de socialistische *Vooruit* nogal burgerlijk klinkt : *De flaminganten - of beter gezegd de hutsepotmannen* (allusie op het pluralistische Vlaamsche Blok) *met de gebaarde advokaten en dokters aan het hoofd deden zondag meer : zij stoorden een kunstfeest omdat het door eene fransche maatschappij was ingericht en het fransche artisten waren. Zulks deden nooit de socialistische arbeiders...*

Resultaat : de inrichters van de wereltentoonstelling letten erop dat de tweetaligheid wordt toegepast en dat ook muziek van vlaamse komponisten aan bod komt (57).

Die gebeurtenis krijgt later nog een staartje. De gentse burgemeester E. Braun verbiedt een manifestatie door het komitee van de *Vlaamsche Hoogeschool* georganiseerd. Een interpellatie in de Kamer over dat verbod en burgemeester Braun, tevens parlamentslid, dient zich te verantwoorden : hij vreest, zegt hij, ongeregelheden in de stadskom, ongeregelheden die door de gebroeders van Roy zouden worden uitgelokt. Met naam en toenaam staan zo de van Roy's vermeld in de *Annales parlementaires* (58).

Als doctor in de rechten werkte Robert van Roy op de studie van zijn broer Alfons, maar blijft Nevele als woonplaats behouden. Zoals reeds gezegd is hij sekretaris van het voedingskomitee te Nevele, in 1915 ingesteld. Met de opening van de *Vlaamsche Hoogeschool* wordt hij sekretaris van de rektor. Op 13 januari 1917 zal hij te Nevele in de bevolkingsregisters afgeschreven worden. Hij verhuist naar Brussel waar hij, in het ministerie van Kunsten en Wetenschappen, tot directeur van de vlaamse afdeling hoger onderwijs benoemd is (59).

Er gebeurden somwijlen zonderlinge dingen in de oorlogsperiode 14-18. Zo op de grote vlaamse betoging van februari 1918 te Antwerpen waar

Van links naar rechts Jules, Robert, Alfons, Gabriëlla op klandestien bezoek bij vader te Nevele in 1925.
(Uit het fotoalbum van mevr. Julia Ducheyne-van Roy en van M.R. Bouma-van Roy.)

Vlaanderens zelfstandigheid wordt uitgeroepen. Maar heel wat drieste tegenbetogers zijn ook op straat gekomen en het lukt ze zelfs dat hier en daar de stoet wordt verstoord. Noch de antwerpse noch duitse politie grijpen in. Aan de toegang van de Beurs, waar de proklamatie zal plaats vinden komt de sportieve Robert van Roy oog in oog te staan met een tegenbetogers die als bokskampioen bekend staat. Het komt tot een fiks bokspartijtje : *er vielen rake klappen aan weerszijden, maar de kampioen moest toch spoedig met een bebloeden kop afdruipe*n (60).

In november 1918 wordt te Brussel ook jacht gemaakt op de activisten. Na een paar weken ondergedoken geleefd te hebben wijkt Robert van Roy ook uit naar Nederland.

GABRIELLA VAN ROY (° Asper 1884 - † Gent 1974)

In het openbaar leven heeft de dochter van notaris van Roy een bescheiden rol gespeeld, maar in de woelige dagen zal ze wel aan de zij van haar broers hebben gestaan. Gabriëlla van Roy, die muziekconservatorium en academie bezocht, was een begaafde pianiste en muntte uit in de grafiek. Ze huwde in 1910 de gentse chirurg Guido Wasteels (61).

EPILOOG

Notaris van Roy is in november 1918 naar Nevele teruggekeerd waar zijn huis gebombardeerd en geplunderd was. Hij heeft zich dan gevestigd in het geboortehuis van de gezusters Loveling, ook in de Langemunt gelegen, waar nu een gedenkplaat ter hunner ere prijkt. Geweld door reuma heeft hij zijn laatste levensjaren in een rolstoel doorgebracht.

Een enkele keer zijn de vier kinderen nog samen hun vader komen opzoeken te Nevele. Het was niet gemakkelijk, want de drie broers die door het belgisch gerecht bij verstek waren veroordeeld, mochten het land niet binnen of werden gearresteerd. (Pas in 1929 konden de veroordeelde activisten die in het buitenland verbleven vrij terugkeren.) De gewezen meid van notaris van Roy situeert het bezoek in 1925 : op een duistere avond zijn de bannelingen te Nevele aangekomen en vertrokken bij het morgenkrieken (62).

Ongeveer diezelfde tijd bracht een kleindochter een bezoekje aan grootvader. De feiten zijn nu nog levendig in haar geheugen geprent : *Lang geleden heb ik eens met mijn moeder het stoomtrammetje naar Nevele ge-*

nomen om aan grootvader een bezoekje te brengen : een groot huis, een grote tuin. Grootvader zat in een rolstoel en hij deklameerde verzen en gedichten. Aan de muur hingen kooien met kanarievogels, waarvan ik er een meekreeg in een kartonnen doos. Met die doos op mijn schoot terug op het stoomtrammetje naar Gent... Wat zou het leven zijn zonder herinneringen. Nu dat meisje was de dochter van Jules van Roy, de musicus. Ze speelde reeds goed piano en grootvader van Roy was zo opgetogen over het vlot pianospel van zijn kleindochtertje dat hij zijn bureu, de familie Tavernier, liet roepen om toch eens te komen luisteren naar dat talentvol meisje van zo wat acht negen jaar. En professor Tavernier herinnert zich nog goed dat voorvalletje (63).

In 1927 is notaris van Roy te Nevele overleden en werd kerkelijk begraven. Op de dag van de begrafenis lagen agenten van de belgische veiligheidsdienst op de loer : de bij verstek veroordeelde zonen zouden er misschien zijn, doch bewust van het gevaar van arrestatie is geen van hen opgedaagd.

De tragiek van de oorlog heeft belet dat de gebroeders van Roy in ons land tot volle ontplooiing zijn gekomen : bekwame, geestdriftige en strijdbare krachten zijn voor ons volk verloren gegaan, maar in de geschiedenis van de Vlaamse Beweging blijven hun namen voortleven.

Jozef VAN DE CASTEELE
Sint-Amansberg

Noten

- (1) Wat de uitspraak betreft, hebben we te Nevele altijd de franse klank „roi” gehoord. Waarschijnlijk hebben de zonen in hun studententijd reeds van „rooi” gezegd. In alle geval de klein- en achterkleinkinderen van de notaris spreken uit van „rooi”. Eigenlijk moet het zo, want de familienaam van Roy is een variante op een naam die veelvuldig in de Antwerpse Kempen voorkomt : van Rooy of van Roey. Etymologisch van rode = geroid bos. Zie Vroonen E., Noms de famille de Belgique, 2 dln, Brussel z.d.
- (2) Taeldeman, p. 42 en vge. Van de Castele, Het burgemeesterschap..., p. 40.
- (3) Buysse, dl. 4, p. 1100 en vge.
- (4) Buysse, dl. 7, p. 967 en vge.
- (5) Art., p. 197.
- (6) Mededeling van het sekretariaat van de Kamer van Notarissen Gent.

- (7) Van de Castele, Het Rusthof..., p. 181 en vge.
- (8) Nevele Bevolkingsregisters 1881-1890 en 1891-1900.
Vosselare Bevolkingsregisters 1866-1880 en 1881-1890.
- (9) Kiespamfletten 23 mei 1906 en 1 oktober 1911.
- (10) Nevele, Beslissingen v.d. Gemeenteraad 3.03.1906.
- (11) Kiespamflet 23.05.1906.
- (12) Kiespamflet 23.05.1906.
- (13) Nevele, Beslissingen v.d. Gemeenteraad 7.11.1908.
- (14) Nevele, Beslissingen v.d. Gemeenteraad 20.05.1911.
- (15) De Vlaamsche Hoogeschool, nr. 1, 1911 en nr. 1, 1912.
- (16) De Vlaamsche Hoogeschool, nr. 7, 1912 en nr. 10-11, 1912.
- (17) Kiespamflet 11 oktober 1911.
- (18) Verslagboek St.-Sebastiaan 25.08.1884, 24.08.1885, 25.08.1903.
- (19) Buysse, dl. 4, p. 913 en vge ; dl. 5, p. 991 en vge. en dl. 6, p. 867 en vge.
- (20) Lijkrede in drukvorm uitgegeven.
- (21) La Flandre libérale 6.06.1906 en vge.
Gazette van Gent 5.06.1906 en vge.
Vooruit 6.06.1906.
- (22) Gedachtenisprent Mevr. van Roy.
- (23) Van de Castele, De Virginie Loveling-huldiging..., p. 32 en vge.
- (24) Fredericq P., Dagboeken 27.05.1912.
- (25) Rietgaverstedemuseum, archief 1914-1918.
- (26) Baudhuin F., Belgique..., p. 80 en vge.
- (27) Nevele Gemeentearchief 1914-1918.
- (28) Fredericq P., Dagboeken, 25.04.1915.
- (29) Schriftelijke mededeling van mevrouw Julia Ducheyne-van Roy.
- (30) Balthazar, p. 12.
Elias, Geschiedenis, dl. 4, p. 138.
Encyclopedie, dl. 2, p. 1654-1655.
Picard L., Geschiedenis, dl. 2, p. 169-170.
- (31) Fredericq P., Schets, p. 210.
- (32) Elias, Geschiedenis, dl. 4, p. 269-270.
Fredericq P., Schets, p. 212-214.
Vooruit 8 mei, 10 mei, 29 mei, 31 mei 1905.
- (33) Handelingen vijfde studentencongres, p. 80-85.
- (34) Teirlinck en van de Woestijne, p. 100-106, 111-117, 347-368, p. 741-742.
- (35) Picard L., De Leemen Torens als historisch dokument, p. 309-318.
- (36) Fredericq P., Briefwisseling 29 januari 1912.
- (37) Gent, Archief Bond Moyson, nr. 320.
- (38) Buning L., Nationaal Biografisch Woordenboek, dl. 7, p. 816.

- (39) Buning L., Domela, p. 71.
Buning L., De vooravond, kol. 212-216.
- (40) Encyclopedie, dl. 2, p. 1837.
Nieuwe Gentsche Courant.
- (41) Elias, 25 Jaar, p. 180-181.
- (42) Verslagboek St.-Sebastiaan, 27.08.1901.
- (43) Handelingen 5e studentenkongres, p. 51-58.
- (44) Gent Sport Nautique, Verslagen boek 2.05.1903, 7.12.1908, 15.02.1909.
Gazette van Gent, 2.07.1906 en vge, 6.08.1907, en vge, 13.08.1908 en vge, 9.08.1909 en vge.
Het Pennoen, p. 3-4, juni 1970.
- (45) Kiespamflet De Vlaamsche Blok 1911.
- (46) Huldebetoon C. Buysse, p. 42.
Het Volksbelang 15.04.1911.
- (47) Het Handelsblad 24.11.1913.
- (48) Fredericq P., Dagboeken 22.08.1914.
- (49) Van Roy A., Aan de Vlaamsche Studenten.
Gentsche Studenten-Almanak 1918.
Heyse T., Index, dl. 2, p. 329.
Bittlestone M., De Gentse Universiteit, p. 8-9.
- (50) Heyse T. dl. 1, p. 139, 145.
Kontaktblad Deinze, nr. 6, 1983, p. 210.
- (51) Nalatenschap Bidez, nr. 13.
- (52) Les Archives, p. 52.
- (53) Les Archives, p. 66.
- (54) Nieuwe Gentsche Courant 15.05.1918, 29.06.1918.
- (55) Nieuwe Gentsche Courant 9.08.1918.
- (56) De Noorderklok 16.02.1930.
- (57) Het Volksbelang 4.01.1913, 28.06.1913, 5.07.1913.
La Flandre libérale 24.06.1913, 26.06.1913.
Vooruit 24.06.1913, 25.06.1913.
- (58) Annales parlementaires 5.08.1913, p. 2040-2063.
- (59) Heyse T., Index, dl. 2, p. 330.
- (60) Mondelinge mededeling van professor R. Tavernier, RUG. Het incident wordt ook vermeld bij Faingnaert A., Verraad, p. 741-742 en Angermille, Lotgevallen, p. 161.
Het Vlaamsche Nieuws 4.02.1918.
- (61) Mondelinge mededeling van mevr. E. Bontinck-Wasteels, Gent.
- (62) Mondelinge mededeling van mevr. Zulma Warniers, Nevele.
- (63) Schriftelijke mededeling van mevr. Julia Ducheyne-van Roy, Frankenbergh.

Bijlage

DE „HOLLANDSE“ JAREN VAN DE GEBROEDERS VAN ROY

Dr. Lammert BUNING (1914-1978), nederlands historicus van het vlaams aktivisme in de eerste wereldoorlog, was goed geplaatst om de „hollandse“ jaren van de van Roy's te verhalen.

De hierna volgende teksten zijn fragmenten van zijn artikels die in het *Nationaal Biografisch Woordenboek* zijn opgenomen.

Jules van Roy

Jules werd op 10 dec. 1920 opgenomen in het persoonsregister van de gemeente 's-Gravenhage. Zijn aanstaande vrouw Helena van de Putte arriveerde op een wat later tijdstip. Bij verstek werd Jules v.R., bij arrest van 20 mei 1921, door het hof van assisen der provincie Oost-Vlaanderen veroordeeld tot twintig jaar buitengewone hechtenis. Tegen zijn broer Alfons werd eveneens een zwaar vonnis gewezen, doch ook deze behoorde tot de gevlogen vogels. Het is eigenaardig, dat het Belgisch Consulaat te Amsterdam op 5 maart 1924 aan Jules een twee jaar geldig Belgisch paspoort gaf. De uitgeweken Vlaamse medici waren verplicht te gaan studeren om een Nederlands diploma te behalen, zonder hetwelk zij geen praktiserend geneesheer in hun gastland konden zijn. Jules bezat nog zijn vooroorlogse machtiging om als scheepsarts werkzaam te zijn en daarvan heeft hij gebruik gemaakt. Van 1919 tot een jaar vóór zijn dood in 1940 heeft hij als zodanig gevaren in dienst van de Koninklijke Westindische Mail en later van de Koninklijke Nederlandsche Stoomboot Maatschappij (K.N.S.M.).

In de Vlaamse Beweging noch in het doen en laten van de Dietsche Bond in Nederland heeft hij nog enige rol gespeeld. Wel onderhield hij de banden met oude vrienden als Leo Picard, zijn mede-balling in Den Haag. Als hij na een reis voor enige tijd thuis verbleef, zocht hij ontspanning in de muziek en in het bestuderen van monetaire vraagstukken. Verder schepte hij vreugde in het spelen en wandelen met Julia, zijn enig kind en muzikaal even be-gaafd als haar vader.

In de Vlaamse Beweging van vóór de Eerste Wereldoorlog kan Jules v.R. gelden als een vertegenwoordiger van die betrekkelijk geringe groep intellectuele flaminganten van liberalen huize, die overhielden naar het socialisme. Na 1918 is hij een voorbeeld voor de evenmin talrijke groep van Vlaamse uitgewekenen in Nederland, die zich volledig uit de strijd hadden

teruggetrokken. Men kan zeggen dat deze v.R. evenals de gebroeders Bru-
lez, volkomen in hun nieuwe omgeving zijn ingeburgerd en, moedwillig of
niet, de meeste sporen van hun militant verleden hebben uitgewist.

Alfons van Roy

Toen Duitsland in nov. 1918 ineenstortte, week Alfons v.R. met vrouw en
dochter uit naar Nederland. Zijn naam zou eerlang parasseren op de lijst
van bij verstek ter dood veroordeelden. Voorlopig leidde het gezin Alfons
v.R. te 's-Gravenhage een uiterst sober bestaan. De vooruitzichten waren
donker, doch de berooide ballingen ontvingen hulp van een groep Neder-
landers, die hen met raad en daad terzijde stonden. Alfons kreeg de kans
om in Utrecht te studeren. Hij was verplicht het doctoraal examen in de
rechten af te leggen, van het candidaats werd hij vrijgesteld. In korte tijd
wist hij de Nederlandse meesters titel te behalen. Daarmede lag weer een
goede toekomst voor hem en zijn gezin open. De ex-hoogleraar uit Gent
associeerde zich met mr. P. E. Briët, advocaat en procureur te Leiden en
tevens lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal voor de Anti-Revolu-
tionaire Partij.

V.R. en de zijnen bleven echter in Den Haag wonen ; zij waren in de
residentie graag geziene mensen in het milieu van de ontwikkelde burger-
kringen. Aan Vlaamse en Grootnederlandse activiteiten nam Alfons
v.R. in zijn nieuwe omgeving ruimschoots deel. Hij was een vooraanstaand
lid van de in 1917 opgerichte „Dietsche Bond“, hij hield bijna ieder jaar
een spreekbeurt voor „Hou ende Trou“, de Vlaamse vereniging en liet zich
ook gaarne uitnodigen door zusterverenigingen elders in den lande. Hij
leefde gevoelvol mee met het lot van activistische strijdmakkers, die ook
een toevlucht in Nederland of Duitsland hadden gezocht. Op 16 dec. 1926
stond hij te Leiden aan de groeve van Maurits Jossen en voerde er het
woord, samen met dr. Reimond Speleers, zijn mede-balling uit Gent. Hij
sloot vriendschap met de jonge, zeer vlaamsgezinde Nederlander mr. Her-
bert Paul Schaap en trad op als diens mentor bij de voorbereiding voor de
doctorstitel.

V.R. deed Schaap namelijk het onderwerp voor zijn proefschrift aan de
hand. Toen Schaap in juni 1927 promoveerde op een dissertatie over de
Brugse rechtsgeleerde Philips Wielant, was Alfons v.R. op het feestdiner in
„Mutua Fides“ te Groningen de van geest tintelende redenaar. De beide
paranymfen van de promovendus hadden ervoor gezorgd dat midden op de
feestdis een grote taart prijkte met chocolade leeuw (van Vlaanderen), die
een Belgisch vlaggetje tussen zijn voorpoten verscheurde. Zo waren de
stemming en de stijl in die dagen in de kringen der „Dietse voortrekkers“.

V.R.'s levenseinde was nabij. Op 15 okt. 1927 achterhaalde de dood hem op de weg van Leiden naar zijn woning aan de Juliana van Stolberglaan in Den Haag. Rijdend op zijn motorfiets overkwam hem een verschrikkelijk ongeval, waaraan hij ter plaatse bezweek. Hij liet een treurende weduwe én een twaalfjarig dochtertje achter. Zijn enig kind had hij de liefde ingeprent voor het Huis van Oranje.

V.R. was een begaafd jurist, een begenadigd spreker, een aristocratische figuur met een sterk karakter en een onwrikbare Vlaamse en Grootnederlandse overtuiging. Dat getuigde zijn lotgenoot dr. Jules A. Spincemaille van hem.

Robert van Roy

Na de Duitse capitulatie week Robert v.R. niet meteen uit. Hij had weinig aan de weg getimmerd en hoopte de dans te ontspringen.

Toen echter te Brussel de arrestaties in volle gang waren en zich daarbij schokkende taferelen afspeelden, ging hij toch denken aan uitwijking. Hij aarzelde echter nog, ten eerste omdat de heer Leeten, zijn aanstaande schoonvader, er niet aan dacht zich uit de voeten te maken en v.R. zijn verloofde niet alleen wilde achterlaten, ten tweede omdat hij zich toch betrekkelijk veilig gevoelde. Hij had namelijk kamers gehuurd in een buitenwijk van de stad en had dit nieuwe adres niet bij de burgerlijke stand opgegeven, zodat zijn verblijfplaats bij de politie niet bekend was. Na de arrestatie van zijn aanstaande schoonvader nam zijn besluit om naar Nederland te gaan, vastere vorm aan en medio dec. 1918, toen hij zekerheid had gekregen dat de geheime politie hem op de hielen zat, week hij uit. In het voorjaar van 1919 volgde zijn verloofde hem ; zij voegde zich in Den Haag bij hem, met wie zij op 3 dec. 1920 in het huwelijk trad.

Evenals zijn broer Alfons werd Robert in de gelegenheid gesteld zijn examens in Utrecht over te doen, behoudens een aantal vrijstellingen, hem door de Nederlandse regering verleend. Hij studeerde en gradueerde aan de universiteit in de Domstad. Zijn verloofde (later : zijn echtgenote) was in die sobere periode werkzaam als kinderjuffrouw in Heerlen en gaf later in Den Haag piano- en zanglessen om in het levensonderhoud te helpen voorzien, totdat Robert zou zijn afgestudeerd. Deze werkte snel en energiek ; per 1 jan. 1921 trad hij als assistent in dienst op het advocatenkantoor van mr. Duyzings te Utrecht. Weldra vestigde zich het echtpaar-v.R. metterwoon in die stad. Na de dood van mr. Duyzings begon v.R. een eigen praktijk, die hij tot grote bloei wist te brengen. Vier kinderen werden de echtelieden v.R.-Leeten geboren, waarvan de jongste in 1944, op vijftienjarige leeftijd, aan longontsteking overleed. De laatste jaren van zijn leven leed

mr. dr. v.R. aan een ernstige reuma, die hem tenslotte tot een invalide maakte. Zijn geest bleef echter helder tot het einde toe. Op 20 juli 1972 stierf hij in zijn woonplaats De Meern (provincie Utrecht), in de ouderdom van 85 jaar, na een langdurig lijden. Robert was de enige van het trio-v.R., die zich op het einde van zijn leven met de kerk verzoende en stierf in het katholieke geloof.

DE FLANDRIENS VAN LO (Deel II)

De inwijding

Kort nadat ik goed en wel op mijn beentjes kon staan begon mijn inwijding in de rijwieltkunde.

Mijn eerste „fietspaard” was een bruinhouten driewielertje.

Ik was de tweede telg (we waren thuis met vier kinderen) en het vehikeltje hing nog vrij stevig aan elkaar toen ik erop leerde rijden. Mijn 4 jaar jongere broer had minder meeval. Toen hij aan de beurt kwam was het driewielertje een verhakkeld gevalletje geworden zoals je er nu nog ’s morgens heel vroeg kunt zien liggen op de stoep tussen het groot huisvuil dat een paar maal per jaar opgehaald wordt. (Vaak verlengen dergelijke fietsjes hun actief bestaan wanneer ze tijdig opgemerkt worden door een bijdehandse vader die het gammele dingetje weer opknapt voor een van zijn nazaten.)

Mijn vader was garagist en verkocht naast auto’s ook N.S.U.-moto’s en bromfietsen. Zekere zaterdagavond bracht hij vanuit een N.S.U.-fabriek in Doornik en klein rood tweewielertje, zonder steunwielletjes, mee naar huis. Dezelfde avond nog werd het rode lieverdje uit de papieren zwachtels gewikkeld en zorgvuldig in de voorplaats gezet. De zondag erop leerde vader ons elk op beurt rijden. Zijn krachtige hand hield ons stevig recht op het fietsje en met hijgende, piepende ademstoten leidde hij onze eerste proeven in de edele rijwielsport.

Achteraf ervoeren we al gauw aan den lijve dat leren fietsen, meer nog dan leren lopen, gepaard gaat met vallen en opstaan.

Ons moeder herhaalt nog vaak dat het een wonder is dat niemand van ons armen of benen brak. We donderden allen een of meer keren in de 2 meter diepe werkput van de garage en hielden er ontelbare blauwe en andere plekken aan over maar ... we overleefden heelhuids de eerste rijgevaren.

Ontelbare keren hebben we onder elkaar geruzied en gevochten om uit te maken wie met het fietsje mocht rijden. In onze kinderogen betekende fietsen noch min noch meer dat je „groot” was. Fietsend straalde je evenwicht en beheersing uit, fietsend lag de wijde horizon vrij voor je open.

Een na een werden we echter stilaan te groot voor het rode fietsje. Het zadel kon niet blijvend verhoogd worden. Waar het rode engeltje ten slotte „voleindigde” weet ik niet meer.

Ondertussen konden sommige schoolkameraadjes al rijden op een „grote mensenfiets”. Dat moesten we ook kunnen wilden we meetellen !

Ik herinner me nog goed mijn vele solitaire pogingen met de zware „Groene Leeuw”-vrouwenfiets van mijn moeder.

Uiteindelijk lukte het plots toch ! Ik bleef overeind. Ik kon het. Het toeval wilde dat de champetter op hetzelfde ogenblik voorbijwandelde. Ik was zo fier over mezelf dat ik hem vroeg te kijken hoe goed ik al kon fietsen. Ik las echter zo gretig de bewondering van zijn gezicht dat ik vergat te remmen en pardoes vóór zijn ogen een gekalkte meidoornhaag inreed. Hoogmoed en val lagen dicht bij elkaar...

De kermiskoersen

Zoals de meeste bengels van mijn dorp, raakte ik al heel vroeg verslingerd op de 2 populairste massasporten van Vlaanderen : voetbal en wielrennen. Koersen was de zomersport. Van onze ouders kregen we ter gelegenheid van de grote zomerkermis uitzonderlijk 5 frank „om op de paardemolen” te zitten.

Dat fortuin brandde natuurlijk in onze zakken en na een halfuur kermis waren we gegarandeerd platzak. Geen nood want omstreeks 3 uur was er iets nieuws te beleven : de koers.

We supporterden uiteraard voor onze plaatselijke „sterren” hoewel onze voorkeur ook wel eens durfde uitgaan naar een renner met een heel mooie trui, met een opvallend blinkende fiets, met een wapperend cowboy-sjaaltje of iets dergelijks.

De renners maakten zich klaar - of beter, ze werden klaargemaakt - voor de wedstrijd in een schuurtje of in het achterhuis van een herberg of van een privé-woning (waar ter gelegenheid van de kermis „in het zwart geschonken werd”).

Heel de ceremonie van aankleden, moed inspreken, benen masseren, nummer aanbrenge, banden oppompen, ketting oliën, fiets inspecteren, koershelm opzetten en een kruis slaan ten slotte : heel dit ritueel verplaatste ons in een sfeer van spanning die we als kind intens meeleeften. We waren supporter met heel ons hart en met heel ons klein verstand hoewel de renner zelf, zijn „soigneur” en zijn familieleden wellicht niet meer zagen in ons dan nieuwsgierige snotneuzen.

Toen we op de lagere school zaten, reden we elke zondag van de grote vakantie in een langgerekte stoet mee met onze plaatselijke crack naar een of andere kermiskoers in de omstreken. Tijdens de wedstrijd wandelden of reden we zelf het hele parcours af. We moedigden natuurlijk onze favoriet aan telkens wanneer hij passeerde. Ondertussen likten we ijs, smulden we frieten of kochten zwarte boelaboela-spekken van een of andere Zaïrese venter die in die tijd geregeld tijdens de wielervedstrijden rondliep.

Wanneer onze favoriet dan won vochten we ons een plaatsje op het podium, naast onze renner en de „plaatselijke schone” die traditiegetrouw de

Gilbert Van Heyste na z'n overwinning als kampioen van Schipdonk te Merendree in 1957.
(Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

zegebloemen en enkele kussen aan de overwinnaar moest schenken.

De glorie van de overwinnaar was ook onze glorie. Wie weet verschenen ook wij 's anderendaags niet in de krant en werden zo vereeuwigd voor het nageslacht ?

Na de ereronde trokken we met onze winnaar in stoet mee naar de kleedplaats waar we gretig toekeken hoe hij met de nodige commentaar gewassen werd en daarna ingewreven met eau-de-Cologne.

Even later begon de triomfantelijke terugtocht naar huis. De renner reed op kop met de beker of de bloemtuil in de hand.

Onderweg riepen wij aan de mensen „in hun deurgat” wel de nodige antwoorden op hun vragen.

Elke renner van ons dorp, die de traditie respecteerde, legde zijn eerste overwinningsbloemen van het seizoen op het altaar van de kapel van Onze-Lieve-Vrouw Voorspraak om zich zo te verzekeren van bovennatuurlijke hulp en bescherming. Als supporter deed het je toch iets die bloemen daar te zien liggen. Onze bewondering kreeg er als het ware een bovennatuurlijke dimensie door.

Wanneer een plaatselijk renner erin slaagde een of ander kampioenschap te winnen liet hij zich extra fotograferen ten huize van de fotograaf. Zo herinner ik me nog levendig de foto van onze Gilbert Van Heyste die wekenlang in de etalage van de fotowinkel lag toen hij in 1953 Kampioen werd van het Kanaal van Schipdonk voor onderbeginnelingen.

In onze ogen was dit een toppunt van plaatselijke roem !

De knikkerpiste

Tijdens de lange zomervakanties maakte ik, samen met alle sportieve buurjongens in onze of in hun „lochting” een piste. Vooral na de aardappel-oogst kregen we ruimte zat om met de piste te spelen.

De piste-traditie heerste in onze straat want ik erfde die microbe van oudere buurjongens. Hoe zat dat piste-spel ongeveer in elkaar ?

Met de spade schepten we eerst een hoge hoop aarde bijeen. Dan construeerden we met de vlakke hand en met een soeplepel gladde, afdalende weggetjes die de aarden hoop van boven naar beneden omringden. De weggetjes werden met water besprenkeld en mooi glad gestreken. Om meer spektakel te verkrijgen doorboorden we de hoop met een borstelsteel zodat er een tunnel ontstond, we brachten bergen en dalen aan, we belegden bepaalde weggedeelten met kroonkurken die kasseien verbeeldden en we bedachten ontelbare andere kinderfantasieën zoals bevlaggingen, microfoonbuizen, podiums, e.a.

Wanneer de piste klaar was verzamelde de hele buurt in onze tuin. Iedere

Samen genieten van het onvoorspelbaar gerol van de knickers in de piste.
(Foto : A. Strobbe, Lotenhulle.)

jongen (meisjes waren er nooit bij) kreeg de beschikking over een eigen beperkt aantal knikkers die ieder de naam droegen van een bekend binnenlands of buitenlands renner.

In een „cahier d'écudier” werden alle namen genoteerd. We wisten feilloos welke naam bij welke knikker paste. De knikkers, vaak 30 of meer in aantal, werden dooreengeschud in de gesloten handpalmen en losgelaten in de piste. De knikker die eerst aan de eindmeet arriveerde kreeg een punt. De knikker die laatst arriveerde viel er telkens uit. De 10 langst overblijvende knikkers kregen punten van 1 tot 10. Nu en dan werd de wekker van de slaapkamer gehaald en een tijdrif ingelast. Iedereen was tijdens het spel met iets bezig en de verschillende taken werden regelmatig afgewisseld.

Op het einde van elke dag werd een puntenklassement opgemaakt. Soms, maar niet altijd, kwamen er prijzen bij te pas. Iedereen bracht dan 's morgens een prijs in natura mee : meestal afgedankt speelgoed, soms snoepgoed. De prijzen werden uitgesteld en 's avonds mochten we op basis van de prestaties van onze knikker-renners elk om beurt kiezen welke prijs we wilden meenemen naar huis.

Zo waren er telkenjare wekenlang een groep jongens verzameld rond de piste. Alleen onderlinge ruzies of de koleire van een van onze vaders of moeders die het lawaaiig gedoe om de een of andere reden beu werden hadden als gevolg dat de pistebedrijvigheid voor enige tijd stilgelegd werd.

De verzamelvirus

Een ander aspect van het jeugdig wielersportenthousiasme was de verzameldrift. In het dorpsnoepwinkeltje van Cesarine konden we in m'n kindertijd „tsjeken” (= chewing gum) kopen met bijhorende kleurfoto's of karikaturen van bekende renners. Eén frank per tsjiek met ingesloten kleurprent.

We verzamelden hartstochtelijk die prentjes en ruilden onze dubbele exemplaren voor andere. In die tijd had ik het geluk dat m'n vader z'n sigaretten zelf rolde. De sigaretteblaadjesfirma Rizzla bracht in die tijd een reeks uit van meer dan 100 zwart-wit rennerfoto's. Ik herinner me hoe tergend lang zo'n pakje sigaretteblaadjes kon meegaan. In alle geval, de Rizzla-prentjes vulden mijn rennerscollectie uitgegeven door andere firma's als chicorei de Beuckelaer, chocolade Jacques of andere chewing gum-firma's aan. Wanneer ooms of tantes op bezoek kwamen was het een van hun vaste activiteiten me een willekeurige foto te tonen uit mijn collectie en me te laten raden wie het was. Ik bleef zelden het antwoord schuldig.

Later, toen ik al op internaat was, viel ik opnieuw ten prooi aan de verzamelvirus. Ik schreef toen zelf verslagen van grote wielervedstrijden of ron-

Stan Ockers en Jef Planckaert, mijn twee favorieten.
(Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

den en kleefde foto's, uitslagen en rangschikkingen op losse bladen die ik in een map verzamelde. Ik was heel fier op mijn sportmap maar de pater die op zondagnamiddag in de ontspanningszaal surveilleerde - nochtans zelf een sportman - heeft me vaak uitgelachen met mijn „blote-billencollectie". Hij voegde er wel geruststellend aan toe dat ik nog wijzer was dan anderen die filmsterren of zangeressen verzamelde. Hij liet me rustig mijn gang gaan. Het zou wel koelen zonder blazen, zei hij. Zo zie je maar, paters hebben niet altijd ongelijk !

De media

Als kind leerde ik de „grote" wielersportwereld vooral kennen langs de radio om. Dank zij de radiojournalisten Hubert Van de Vijver en Maurice Dieudonné ontdekte ik dat er naast de kerktorenkoersjes voor de beginnelingen nog een grote wielersportwereld was, de wereld van de beroepsrenners. De journalisten gaven geregeld sportieve zuurstof aan mijn jeugdige zucht naar bewondering en sensatie. Dank zij hun commentaar bij klassiekers of rondes voelde ik me als luisteraar nauw verbonden met de epische lotgevalen van de beroepsrenners. Zij hadden de top van de wielersport bereikt en genoten daardoor uiteraard mijn grootste bewondering. Zij waren de besten. Hun namen en prestaties vulden onze huiskamer op zondagnamiddag. Mijn vader en ikzelf luisterden met gespitste oren, dicht tegen de luidspreker van de S.B.R.-radio, naar de rechtstreekse reportages. Iedereen in huis moest zich stil houden want in de jaren vijftig ging zo'n uitzending nogal eens gepaard met geruis en gekraak.

Ik luisterde gespannen naar de gloedvolle commentaar over „onze jongens" die stevast de eer van ons landje verdedigden. Achteraf geloof ik dat die reportages me meer belgicistische gevoelens bijgebracht hebben dan de vele lessen vaderlandse geschiedenis op school. Als kind zwoegde ik in mijn verbeelding mee met de Belgische renners, ik juichte bij hun suksessen, treurde bij hun nederlagen en vervloekte het klassieke noodlot of „de man met de hamer" die vanachter elke bocht kon opdoemen.

De krant verstrekke de dag erna nog eens die felle indrukken door middel van bombastische titels en melodramatische verslaggeving à la Karel of Willem Van Wijnendale.

Als kind las ik - zoals mijn vader - de krant achterste voren d.w.z. eerst het stripverhaal (*) en de sportbladzijden.

(*) Marc Sleens, „De 9 peperbollen" of Albert Rikmans „Jimmy Brown als wielrenner" waren uiteraard uitverkozen strip-wielerverhalen.

De postbode bracht de krant meestal tijdens het middageten. Terwijl we aten was lezen verboden en erna nam vader rustig plaats in zijn zetel en las de krant tot wanneer hij met de krant bovenop zijn gezicht in slaap viel. Alleen wanneer hij echt diep sliep kon je heel voorzichtig de krant van tussen z'n vingers wegritsen maar dat waagstuk heb ik - voor zover ik me herinner - zelden uitgehaald. Het was voorzichtiger moeder dat werkje voor je te laten opknappen.

Een onverwachte, bijkomende informatiebron betekende het weekblad „Ons Land” van de bureu. In dit weekblad vond ik vaak mooie foto's van de helden van de weg in actie tijdens klassiekers of rondes.

Goede buurtschap leverde me alle oude nummers op die ik zorgvuldig bewaarde. Met de tijd zijn ze verdwenen, wanneer of hoe, ik weet het niet. Later volgde ik de grote wielervedstrijden op T.V. De televisie toonde en toont zodanig realistisch wat er tijdens een wedstrijd gebeurt en de commentaar is zo rijk gevarieerd en uitputtend dat je persoonlijke betrokkenheid meer en meer op de achtergrond geraakt. Een wielervedstrijd wordt als het ware een aflevering van het grote wielervedfeuilleton dat zich elk jaar opnieuw min of meer gelijk en toch telkens weer anders herhaalt en herhaalt. Technisch en informatief word je als luistenaar en toeschouwer meer en meer bevredigd maar je persoonlijke fantasie blijft meer en meer op haar honger. De T.V. vooral toont onverbiddelijk de werkelijkheid.

Met weemoed denk je terug aan de vreemde landschappen die de radio-reporters opriepen in je verbeelding en aan de aantrekkingskracht van de exotische namen van renners en steden.

De kranten en de radiojournalisten gaven je een vaag maar authentiek vermoeden van hoe wijd onze wereld wel was en hoe dapper onze Belgen zich daarin weerden.

School en wielersport

Mijn vader, die uiteraard op de hoogte was van mijn enthousiasme voor de wielersport, beloofde me in het vierde leerjaar dat ik naar het kerstgala in het Gents Kuipke mocht indien ik de eerste was van mijn klas.

Ik spande me geweldig in en was ook de eerste. Achteraf stelde ik vast dat mijn schoolmeester ook gratis meemocht. Ik heb nooit aan combine gedacht toen, maar nu, achteraf ... ?

Hoe dan ook, die avond werd een van de hoogtepunten uit mijn jongensleven. We hadden staanplaatsen, heel hoog, tegen het dak van de wielervedbaan. Ik zag urenlang ademloos toe hoe, heel in de verte, de kleurrijke rennerfiguurtjes hun rondjes draaiden. De Franse tandem Carrara-Sentfleben won de ploegkoers. Vooral herinner ik me de poëzie van al die be-

roemde gekoppelde namen die ik proefde als de rijmwoorden van een gedicht dat ik al jaren van buiten kende.

Later, toen ik middelbaar onderwijs volgde in een college in het Gentse mochten we op de vrije woensdagnamiddag tijdens de Gentse Zesdaagse naar het Kuipke. Die zesdaagse viel meestal in de Sinterklaastijd en de renners zelf deelden snoep uit aan de leerlingen. Tegen een gunstprijz mochten we blijven tot zes uur.

Elk uur was er een reeks spurten voor premies of voor punten. Tussendoor was er ook een halfuurtje ploegkoers zodat we een vrij goed idee kregen van hoe spannend het er 's avonds wel kon aan toegaan.

We zaten aan de boord van de houten baan, op nog geen 10 meter afstand van de kleedcabines die aan de binnenrand van de piste opgetimmerd stonden. We zagen hoe de renners aten, gewassen en gemasseerd werden.

Als we geluk hadden zagen we hun vrouw en hun kinderen. We waren er getuige van hoe de renners met elkaar gekscheerden, hoe ze gekke streken uithaalden op hun fietsen, horizontaal liggen, sturen met de voet en andere clowneske nummers. Karel de Baere en de Italiaan Nino Teruzzi waren haantje-de-voorste op dit gebied.

De jaarlijkse piste-bezoeken leerden me dat de renners geen goden waren maar gewone mensen. De onverslijtbare Hollander Gerrit Schulte en de grijzende Rik Van Steenberghe bijvoorbeeld konden hun aftakeling moeilijk verbergen. Het waren mensen die gewoon oud werden ook al droeg Rik I op dat moment de regenboogtrui.

Toen ik in de vierde Latijns-Griekse zat moest ik mijn eerste spreekbeurt geven in de les moedertaal. Toevallig had mijn vader me enkele weken ervoor zijn eigen ervaringen als wielrenner verteld. Voor mij was dat toen een echte openbaring. Ik was zo onder de indruk van zijn verhalen dat ik besloot een spreekbeurt op te bouwen rond zijn verleden als wielrenner. Ik vertelde mijn klasgenoten over het blinde veto van zijn ouders tegen dat gemene, gevaarlijke koersen, hoe hij in het geheim toch zijn willetje doordeef en enkele overwinningen behaalde en hoe hij tijdens een van zijn „zwarte” koersen tegen de stenen sloeg, zijn arm brak en meteen een kruis mocht maken over zijn koerscarrière.

De spreekbeurt had succes, meer bij mijn klasgenoten dan bij de leraar die ze te anekdotisch vond. In de vierde haalde ik nog eens - voor het laatst - de eerste prijs voor uitmuntendheid. Als prijs kreeg ik de avonturenroman : Bas Banning en de Tour de France door Arnold van Aardenburg. Ik koos ter dit boek nog altijd als een van mijn duurbaarse schoolsouvenirs.

Een laatste schools hoogtepunt m.b.t. de wielersport beleefde ik op mijn negentiende jaar. Ei zo na vatte ik na de humaniora studies aan in het Provinciaal Handels- en Taalinstituut te Gent met de bedoeling later een loopbaan in de sportjournalistiek uit te bouwen. Ik verkoos echter de li-

In dit prijsboek is de wielwereld het decor van een avonturenroman. Abraham Hans (1882-1939), de populaire Vlaamse volkschrijver tussen de twee wereldoorlogen schreef een sociale roman i.v.m. de wielrennerij „Over berg en dal”. Daarin toont hij aan hoe de wielersport op het platteland (streek van Drongen, Nevele, Leerne, Poeke) de volkse ontvoogding in de hand werkte omstreeks 1930.

(Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

teratuur boven het sportproza en elk succesvol leerjaar dreef me automatisch verder weg van mijn verborgen jeugdroom. Ik heb nooit vermoed dat mijn wielrennerscomplex nog een late uitlaatklep zou vinden dank zij dit tijdschrift.

De supporterij

In het vorige algemeen artikel over wielersport vermeldde ik dat vedetten de wielersport aantrekkelijk maken en houden. Ook ik trok me als wielersportfan op aan de prestaties van bepaalde renners met wie ik me - welke psycholoog achterhaalt de redenen? - identificeerde.

De grote favoriet van mijn kinderjaren was Stanneke Ockers. Een kleine, taaië, sympathieke Antwerpse renner die in 1956 verongelukte ten gevolge van een valpartij in de Antwerpse wielersbaan.

Ik zag hem nooit in levende lijve of op T.V. Hij bleef voor mij een levende legende, de mytische sportfiguur. Pas enkele jaren later liet mijn sporthart toe dat een jonge Westvlaming Jef Planckaert Ockers' plaats innam. Gedurende een zestal jaren supporteerde ik langs krant, radio en T.V. voor Jef. Ik hield van zijn stijl: zwoegend op de fiets tegen regen en wind in, steeds beukend op de pedalen, de tanden op elkaar geklemd, het voorhoofd gefronst, alleen in de aanval: zo zag ik hem het liefst.

Hij moest alleen aankomen wilde hij winnen want hij spurte als een strijkiijzer. Wanneer ik zelf in die tijd fietste voelde ik me een beetje als Jef Planckaert, vooral wanneer het lichtjes regende en de wind in het nadeel blies. Toen Jef Planckaert, eind de jaren zestig, zijn koersfiets aan de spreekwoordelijke wilgen hing ontstond er plots een vacuum.

Iedereen supporter supporteerde rond de „in-het-Frans-getrouwde” Eddy. Meer en meer begon ik de wielersport vanop een afstand te bekijken. Mijn hart was er niet zo echt meer bij. Ik vermoed dat ik niet meer zo blind wilde zijn als vroeger, toen ik echt supporter was. De echte supporter is vrijwillig blind. Hij bekijkt de wielersport gekleurd door zijn voorkeur. Hij heeft gekozen en voelt de drang om trouw te blijven aan zijn keuze, ook al gebeurt er allerlei achter de schermen van de wielersport. Doping, combine, weddenschappen zijn in feite randverschijnselen die zich afspelen tussen de coulissen van het echte wielertoneel, de wedstrijden zelf. Dergelijke misbruiken zullen hoe dan ook bijzaken blijven.

De wielersport op zichzelf blijft me boeien. Met de jaren groeide echter het besef dat de wereld zoveel meer en zoveel grotere inzichtvensters heeft dan het venstertje van de wielersport.

Besluit

Samenvattend ben ik de wielersport - de kleine en de grote - dankbaar voor de gezonde, volkse dramatiek die ze me schonk en bij momenten nog schenkt.

Achteraf bekeken zullen er allicht veel mensen zijn die het wielrennen van veel dichterbij meemaakten, die zelf renner waren of verzorger, dokter, boekmaker, cafébaas van een supporterslokaal, voorzitter van een supportersclub of supporter zoals ik.

Ze hebben ongetwijfeld andere verhalen die andere facetten illustreren van het rijke Vlaamse wieleren.

Dit was in alle geval mijn persoonlijk verhaal. Een brokje persoonlijke levensgeschiedenis, misschien eerder heimwee - dan heem-kunde maar... waar ligt de grens tussen beide ?

(vervolgt)

Arnold STROBBE
Lotenhulle

ANTOON VAN HOECKE

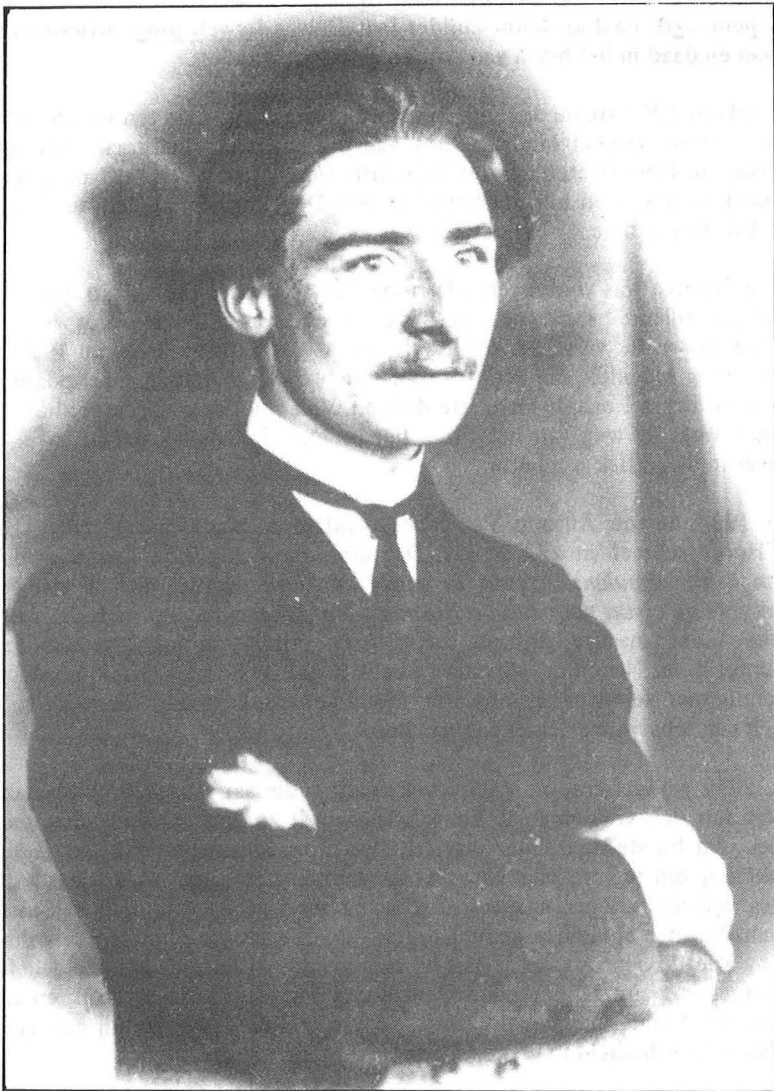
EEN KUNSTENAAR IN DIENST VAN DE HEEMKUNDE

In het maartnummer 1975 van ons tijdschrift *Het Land van Nevele* publiceerde Elie T'Hooft een huldeartikel gewijd aan de verdienstelijke tekenaar, schilder en etsers Antoon Jules Van Hoecke. Aanleiding daartoe was een retrospectieve tentoonstelling van zijn werk te Landegem op 30 en 31 maart van dat jaar. Ondertussen zijn we bijna 10 jaar verder. In het Museum voor Volkskunde te Gent wordt nu eveneens een tentoonstelling gepland. De kunstenaar is op 25 december 85 jaar en deze gelegenheid wordt te baat genomen om de grote waardering die hij geniet als schilder en etsers van de schoonheid van zijn geboortestad Gent en van het schilderachtige Vlaamse landschap te onderlijnen. De tentoonstelling zal er gehouden worden vanaf 7 december tot eind februari.

De fijnzinnig-gedetailleerde tekeningen hebben, een halve eeuw nadat Antoon Van Hoecke ze met de etsnaald in de koperplaat graveerde, naast de artistieke, ook een grote heemkundige betekenis gekregen. De kunstenaar heeft met de hem eigen zin voor waarheid en getrouwheid vele verdwenen details van onze steden, dorpen en landschappen vastgelegd. Zijn „heemkunstig” oeuvre verdient daarom zeker onze dankbare belangstelling.

Uit de vele artikels in kranten, tijdschriften en andere publikaties treedt de kunstenaar naar voor als een stil, minzaam en eenvoudig man. Zo is hij ook gebleven. Het is moeilijk bij hem aan te bellen want de deur van nummer 3 in de Kasteellaan te Landegem gaat als vanzelf open en men krijgt er de warme indruk „verwacht te zijn.

Antoon Jules Van Hoecke werd geboren te Gent op 25 december 1899. Zijn ouders waren Alberic Van Hoecke uit het „Huis van Commerce” aan het station te Landegem en Irma Hoste, afkomstig uit Bellem. Antoon Van Hoecke was de oudste van hun 2 zonen en 3 dochters. Alberic Van Hoecke was gerenommeerd antiquair, een rusteloos zoeker naar waardevolle en schone kunstvoorwerpen. In dat kader is Antoon opgegroeid. Hij heeft als het ware de smaak voor het schone met de moedermelk meegekregen. Antoon Jules Van Hoecke was dus van huis uit bestemd voor en gericht naar de kunst. De in hem gelegde artistieke talenten werden gevoed en gecultiveerd door de schoonheid, de lijnen, de vormen en de kleuren die de dagelijkse omgeving van zijn kinderleven en zijn jeugd waren. De jonge Van

Antoon Van Hoecke omstreeks 1925-1930.
(Foto A. Van Hoecke, Landegem.)

Hoecke volgde de dag- en avondlessen aan de Academie voor Schone Kunsten van zijn geboortestad waar hij begeleid werd door professor Metdepenninghe en door kunstschilder Jean Delvin die vele jonge artiesten met raad en daad in het begin van hun loopbaan bijstonden.

Reeds in 1922 stelde de jonge kunstenaar schilderwerken tentoon te Gent. Het waren meestal landschappen van bij ons, sterk picturaal, met rijke wolk- en lichteffecten. In het tijdschrift *Gand Artistique* looft de fijnzinnige kunstenaar en kunstcriticus Frédéric De Smet hem als één van de grote beloften van de Arteveldestad.

Van Hoecke was vooral een onvermoeibaar werker. Hij deed zijn lijfspreuk „Repos ailleurs” steeds eer aan. Voortdurend was hij bezig... zijn weg zoekend tussen de vele „ismen” die in de periode tussen 1920 en 1935 zo weelderig bloeiden. Hij zocht, probeerde, experimenteerde, en exposeerde zelfs te Brussel enkele abstracte doeken. Van Hoecke ging echter alras zijn eigen weg, de weg van het fijne, het intieme, het detail, dat hij meer en meer in de grafiek ontdekte.

In 1924 huwde Antoon Van Hoecke juffrouw Madeleine T’Hooft. Elie T’Hooft schreef in zijn artikel. *Dit harmonisch huwelijk was voor hem een ware stimulans. Steeds, in goede en kwade dagen, was zij een buitengewone steun voor haar echtgenoot-kunstenaar.* Samen met zijn rusteloze vader maakte Antoon ondertussen talrijke antiquairsreizen door Frankrijk en Nederland. Steeds op zoek naar nieuwe schoonheid maakt hij kennis met vele steden, musea en monumenten, en accumuleert hij zo in zich een schat van artistieke indrukken.

In 1935 wijdde Antoon Van Hoecke een studie aan de etsers en plaatsnijders van de „Gulden 17de Eeuw”. Hij wordt zo geboeid door deze techniek, dat hij steeds minder gaat schilderen om langs het detail van de pen-tekening om te schakelen naar de etstechniek. Het is een lange, soms harde weg geworden. Zonder speciale scholing werd hij de volkomen self-made man die met eindeloos geduld de lange weg naar volgehouden vervolmaking aflegde. Hoofdzakelijk liet hij zich inspireren door de hem zo geliefde hoekjes van zijn geboortestad Gent, maar ook Brugge en Kortrijk en vele pittoreske landschappen uit het Land van Nevele graveerde hij met grote plastische soberheid in de koperplaat.

In 1937 nam hij deel aan „Het Salon voor hedendaagse kunst” te Brugge. Sedertdien heeft Van Hoecke een ontzaglijke reeks etsen op zijn naam gebracht. Zijn hele oeuvre ligt volgens Dr. Paul De Ryck vevat in de spreuk

Antoon Van Hoecke met pers.
(Fotograaf Rietgaverstede, Nevele.)

„Geen rijker kroon dan eigen schoon”, eigen schoon, beheerst door lucht en wolken spel, licht en zon, of stemmig als onze Vlaamse huiselijkheid zelf. Het werk van Van Hoecke boeit niet slechts door het onderwerp, doch ook door de zuivere etsvorm waarbij alle gezochtheid achterwege werd gelaten.

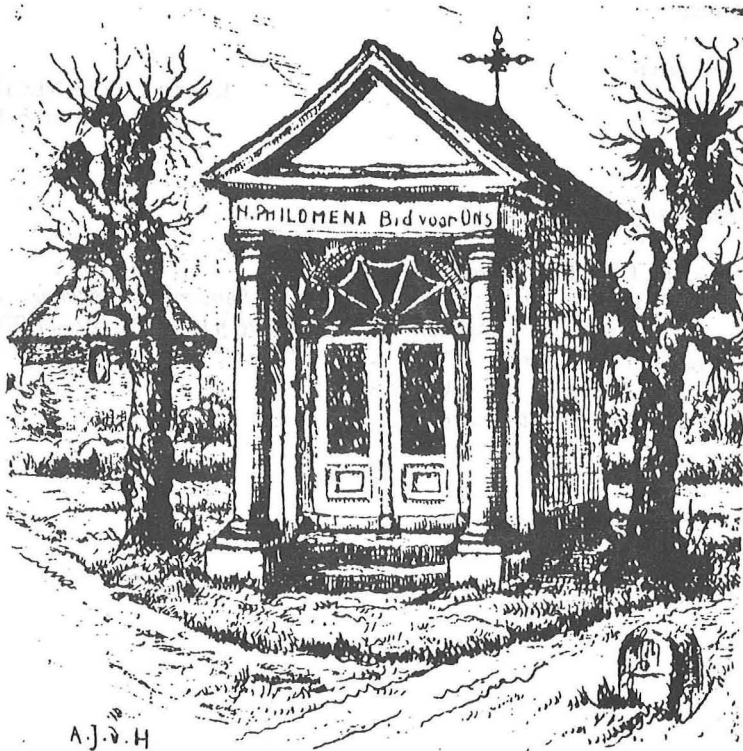
Ondertussen exposeerde de kunstenaar met succes te Brussel, in vele Vlaamse steden, en in het buitenland. In 1943 verschenen een paar fraai uitgegeven albums, waarvan één gewijd aan *Gentse stadzichten*, en een andere aan *Vlaamse landschappen*. Deze laatste map werd ingeleid door wijlen Jef Crick, Gents letterkundige, kunstcriticus en journalist, verbonden aan *De Standaard*.

Naast het landschap en het stadsgezicht kwamen later zijn stillevens. Het spreekt vanzelf, dat hij die leefde met de lijnen, de vormen, de kleuren en het aanvoelen van mooie antieke voorwerpen, die ook in levendige en harmonische composities voor ons heeft willen vastleggen. Zelf drukt hij het uit als volgt : *Als kunstenaar, in een antiquairmilieu opgegroeid, hoor ik al deze voorwerpen een bijzondere taal spreken. Eeuwen geschiedenis liggen erin verborgen. Al deze dingen heb ik lief en ik vang de trillingen op die er van uitgaan ; want het zijn voor mij geen ziellose dingen. Zij weerspiegelen hun tijd. Zij verklappen mij al hun geheimen en in die mysterieuze atmosfeer zweeft er als het ware iets van de ziel van hun vorige bezitters.*

Steeds opnieuw voelt men aan dat zowel stadsgezichten, landschappen of stillevens ook een groot documentair karakter bezitten, omdat Van Hoecke, hoe bekoorlijk zijn werk ook is, steeds „de waarheid” tekende. Ook heeft de kunstenaar in zijn latere periode, in talrijke composities, zijn eigen waarheid meegedeeld. Ze zijn een synthese van zijn ideologie, van zijn filosofie, van zijn visie op de boodschap die hij als kunstenaar wilde brengen.

Ook in zijn liefhebberijen vinden we Antoon Van Hoecke terug als een onvermoeibaar zoeker. Gedurende een kwarteeuw was hij een gepassioneerd verzamelaar van fossielen die hij zelf in kleigroeven en graafwerken te Balegem, Destelbergen, Heusden, Sint-Niklaas, en op nog vele andere vindplaatsen ging zoeken. Nu bezit hij een prachtige verzameling, waarvan enkele mooie exemplaren op de tentoonstelling zullen te zien zijn.

De tentoonstelling in het Museum voor Volkskunde te Gent verdient dus zeker ten volle onze aandacht. De werken van kunstenaar Antoon Jules Van Hoecke zullen ons blijven bekoren. Zijn stadzichten en zijn land-

16/50

Christ. van Hoek

Ets van de Philomena-kapel te Hansbeke.
(Verzameling A. Van de Sompel, Hansbeke.)

schappen zijn documenten die vele reeds verdwenen details in herinnering brengen en die in ons de liefde tot eigen bodem opwekken. Het is dan ook met grote erkentelijkheid dat we de kunstenaar gelukwensen met zijn 85ste verjaardag en dat we hem danken voor de schoonheid die hij voor ons schiep.

Nog vele jaren !

Robert LEENKNECHT
Hansbeke

Geraadpleegde werken

- Frédéric DE SMET, *Gand Artistique*.
- Elie T'HOOFT, *Antoon J. Van Hoecke, de Landegemse tekenaar, etsen en schilder in Het Land van Nevele*, jg. VI (1975), blz. 17-20.
- Diverse artikels van Dr. Paul DE RYCK en Ferdinand MILLEVILLE verschenen in de *Autotoerist*.
- Jef CRICK in *De Standaard*.

NEVELSE „KADEISTERS” (= DADELS) EN HUN OOSTVLAAMSE KONKURRENTEN

Oudere bewoners van het Land van Nevele zullen zich wellicht al afgevraagd hebben waarom ze in hun dialect toch zo'n „vies” woord als *kadeister* gebruiken voor de lekkere zuidvrucht die de dadel tenslotte is. Met diezelfde vraag in mijn achterhoofd heb ik via mondelinge en schriftelijke enquête zowat overal in Vlaanderen de oude dialectbenamingen voor de dadel verzameld. Daarover wil ik het dan ook hebben in deze bijdrage, maar om het verhaal niet te lang te maken beperk ik me tot de oude dadelbenamingen die ik in Oost-Vlaanderen aangetroffen heb (1).

Al in de middeleeuwen was de dadel in onze streken bekend (2), maar hij bleef gedurende eeuwen een luxevrucht, die wellicht maar bij heel bijzondere gelegenheden gekocht kon worden en dan nog enkel door goeiede lieden in de grotere centra. Volgens getuigenissen van oude zegslieden zijn dadels hier pas in het begin van de 20ste eeuw in zekere mate gepopulariseerd, d.w.z. bereikbaar geworden in alle kontreien en voor alle lagen van de bevolking. Nu vindt men ze in de winkels netjes gerangschikt en voorverpakt in doosjes van 250 of 500 gram, maar ik herinner me dat tot diep in de jaren 1950 de gekonfijte (vandaar erg kleverige) dadels te koop aangeboden werden in klompen van 5 à 10 kg., waaruit dan de gewenste hoeveelheid losgemaakt en afgewogen werd. Net als de gekonfijte vijgen bereikten die dadelklompen de winkeliers aanvankelijk in matten van gevlochten riet en andere vezelachtige planten.

In het licht van deze zakelijke gegevens is het dan ook erg verwonderlijk dat onze dialectkaart zo'n grote terminologische afwisseling vertoont. Die bonte verscheidenheid moet in grote mate van de laatste eeuw dateren en legt als zodanig getuigenis af van de scheppingskracht binnen onze volkstaal tot (m.i. omstreeks 1950) de maatschappelijke schaalvergroting in Vlaanderen geleid heeft tot taaluniformisering onder druk/in de richting van het A.N. Blijkens de antwoorden op de diverse enquêtes wordt nu in heel Oost-Vlaanderen overwegend het A.N.-woord *dadel* gebruikt, maar gelukkig hebben veel informanten ook oog gehad voor de oudere streekbenamingen, zodat het ons mogelijk is een benaderend beeld op te hangen van de oorspronkelijke dialectbenamingen (3).

Liever dan een uitvoerige beschrijving te bieden van het kaartbeeld (dat de lezer toch voor zich heeft), wil ik nagaan *hoe* die rijke terminologische verscheidenheid is kunnen ontstaan.

Aan de basis van het 10-tal Oostvlaamse dialectbenamingen liggen m.i. vaak een aantal „objektieve” (d.w.z. niet gevoelsgeladen) benamingsmotieven. Een aantal factoren moeten er echter voor gezorgd hebben dat zich naast (en vaak zelfs *uit*) die objektiverende benamingen een waaier van gevoelsgeladen termen hebben ontwikkeld die een element van spot en/of misprijzen bevatten.

Tot de *objektiverende* benamingen reken ik :

- a) ontleningen aan Romaanse talen, wat voor zuidvruchten nogal voor de hand ligt (4) ;
- b) namen van inheemse vruchten of andere, bekendere zuidvruchten die een aantal uiterlijke kenmerken gemeen hebben met de dadel (5).

De *subjektiverende* (in ons geval misprijzende/spottende) benamingen ontstonden m.i. in de lagere klassen van de bevolking, in de periode dat de dadel wel al vrij algemeen bekend was, maar ofwel nog een (dure) luxevrucht was ofwel wegens konservatievere eetgewoonten nauwelijks of niet tot het „konsumptiepakket” van de lagere volksklassen behoorde. Die benamingen gaan terug op vergelijkingen met lichaamsdelen (meer bepaald de vrouwelijke genitaliën) wegens de vorm (6), of met uitwerpselen wegens de bruine kleur en de kleverigheid (7). Opmerkelijk hierbij is dat benamingen die in principe op objektieve motieven teruggaan, door volksetymologie tot subjektiverende (d.w.z. spottende/misprijzende) benamingen konden „afdalen” (8).

In dit licht gaan we nu de Oostvlaamse dialectbenamingen voor de dadel wat nader bekijken. Daarbij beginnen we natuurlijk met onze Nevelse *kadeisters*.

1. Kadeisters

Deze benaming is niet beperkt tot het Land van Nevele, maar komt ook in het zuiden van het Meetjesland, het Gentse, het zuidwesten van onze provincie en enkele aangrenzende Westvlaamse plaatsen (o.a. Waregem) voor. In West-Vlaanderen is de klankvorm *kadaster*.

Kadeister mag nu wel „vieze” associaties oproepen, maar wellicht is het aanvankelijk een objektiverend leenwoord geweest. ULRIX (9) heeft m.i. terecht het verband gelegd met Spaans *canastro* (< Latijn *canistrum*) = rieten korf. In zo'n korf werden de dadels immers aanvankelijk getransporteerd. Bovendien is de betekenisverschuiving recipiënt → inhoud van het recipiënt niet zo ongewoon. Dat kunnen we voor het A.N. aan datzelfde woord *k(a)naster* illustreren.

VAN DALE (*Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*, 1976, p. 1202) vermeldt als eerste betekenis de „kist of korf van vlechtwerk voor verzending van tropische produkten”, als tweede die van „varinastabak in bladen (fijnste soort van rooktabak)” en als derde, misprijzende betekenis „slechte tabak”. Dat ondoorzichtig geworden woord *kanaster* is dan door volks-

etymologie geëvolueerd tot *kadaster/kadeister*, allebei woorden die al lang bestonden met een andere betekenis (resp. register van onroerende goederen en drol/drek) en die een andere oorsprong hadden.

De verbinding met *kadeister* = drol/drek lag nogal voor de hand wegens de bruine kleur en de kleverigheid van gekonfijte dadels. Door die volksetymologische „aanpassingen” is oorspr. *kanaster* vanzelfsprekend tot de subjektiverende (meer bepaald schertsend-misprijzende) groep van dadelbenamingen gaan behoren.

2. Engelse vijgen

Binnen Oost-Vlaanderen komt deze benaming enkel voor in het Waasland maar ze is ook ruim verspreid in de Antwerpse en de Brabantse dialecten. Ze kan een objektiverende basis hebben. Misschien werden dadels rond de eeuwwisseling vooral door Engelse schepen (b.v. vanuit Egypte, dat toen nog Brits bezit was) aangevoerd. Een andere mogelijkheid werd me gesuggereerd door een oudere informant, die zich meende te herinneren dat in beide wereldoorlogen de dadel (die heel voedzaam is) nadrukkelijk tot het „konsumptiepakket” van de Britse en de Amerikaanse troepen behoorde en hier aldus een grotere bekendheid verwierf. Dat zou dan mooi overeenstemmen met het feit dat in Limburg ook de benaming *Amerikaanse vijgen* voorkomt.

Er is echter nog een derde verklaring mogelijk die de term dan weer min of meer binnen de subjektieve (schertsend-misprijzende) sfeer brengt. Volgens sommige bronnen heeft het bepalend woord „Engels” namelijk niet altijd een letterlijke betekenis. Het is in de Vlaamse dialecten ook vaak verbonden met „vreemd”, „zonderling” en zelfs „minderwaardig”. (10) Overwegend dat in onze streken vijgen vroeger algemener bekend waren dan dadels, lijkt me de interpretatie van *Engelse vijgen* = „vreemde, zonderlinge vijgen” niet zo onwaarschijnlijk.

3. Kanaalden

Deze benaming hebben we in de streek van Brakel opgetekend.

Alweer zijn er twee verklaringen mogelijk.

Bij de eerste vertrekken we van een objektieve basis.

Kanaalde kan immers een volksetymologische verbastering zijn van *kor-noelje*, de benaming voor „een heester met fraaie rode, langwerpige steenvruchten, die fris zuur en aangenaam van smaak zijn” (aldus VAN DALE, 1976, p. 1244). Hierboven is al gezegd dat de overdracht van namen van

vormverwante inheemse vruchten (b.v. pruimen en ook kornoeljes) op onze exotische dadel niet zo ongewoon is. In de streek van Mechelen blijkt *karnulle* (uit *kornoelje*) werkelijk een vrij verspreide dadelbenaming te zijn. In de buurt van Brakel heeft er zich blijkbaar in tweede instantie een associatie met *canaille* (→ *kanaalde*) voorgedaan, iets wat alweer niet uitgesloten is met het weinig aantrekkelijke uitzicht en de kleverigheid van onze dadel. Door deze volksetymologische verbastering (*kornoelje* > *canaille* > *kanaalde*) zijn we echter weer, net als bij *kadeister*, terechtgekomen bij een subjektiverende (spottend-misprijzende) benaming.

Een tweede mogelijkheid is dat men onze dadel terwille van zijn uitzicht en zijn kleverigheid meteen *canaille* = smeerlapperij is gaan noemen. In die richting wijst het feit dat dadels in de Antwerpse Kempen zondermeer *smeerlappen* heten (11).

4. Rottekoppen

Dit woord noteerden we in Temse (en ook aan de overkant van de Schelde in het Klein-Brabantse Bornem).

Het is duidelijk een schertsend-misprijzende benaming die te maken heeft met het uiterlijk van gekonfijte dadels : ze zijn donkerbruin van kleur en daardoor lijken ze erg op rotte vruchten.

5. Kletsoren

Deze benaming is typisch voor een gebiedje tussen Gent en Aalst (de streek van Wetteren - Vlierzele - Herzele).

Het is niet meteen duidelijk hoe men ertoe gekomen is dadels *kletsoren* te noemen. Het woord is in sommige Vlaamse dialecten nog in twee andere betekenissen gebruikelijk :

(a) (dun uiteinde van een) zweep (12) en (b) babbelzieke vrouw (< ww. *kletsen* = babbelen), maar in geen van beide gevallen ligt enig verband met onze dadel voor de hand. Toch heb ik een licht vermoeden dat *kletsoor* = dadel (alweer) een schertsend-misprijzende benaming is die te maken heeft met het uiterlijk van de dadel. Aanleiding tot deze veronderstelling is het feit dat iets verder naar het oosten (in Klein-Brabant) ook de benaming *kletskoppen* voorkomt en die zou volgens één van mijn informanten slaan op het glimmend uitzicht van gekonfijte dadels : om die reden zou men ze vergeleken hebben met een kaal hoofd (dialect : *kletskop*) (13). Van *kletskoppen* naar *kletsoren* is het maar een kleine stap, zodat ik het bij de volgende veronderstelling houd : *kletsoren* (= dadels) wegens het glanzend uitzicht van de gekonfijte vruchten.

6. Datten (en varianten)

Zowat overal in Oost-Vlaanderen troffen we (ook) de benaming *datten* aan. Op de kaart zien we sterke concentraties in het Meetjesland (rond Eeklo), het Waasland (rond Sint-Niklaas) en de Denderstreek.

Het is duidelijk een ontlening aan het Frans (*datte*), zodat we ze tot de objektiverende benamingen mogen rekenen. In tal van Oostvlaamse plaatsen komt naast *datten* nog een subjektiverende term (*kadeisters*, *kletsoren*, *Engelse vijgen*, enz.) voor.

In de Denderstreek verschijnt vaak een vormvariant van deze benaming : rond Dendermonde is dat vooral de verkleinvorm *detjes*, meer naar het zuiden (net als in Brabant) noteerden we soms *datjes*.

In laatste instantie komen drie benamingen aan bod die telkens maar voor één plaats in het uiterste noordwesten van onze provincie genoteerd werden : *fiegematruls*, *krabbeleuning* en *eierpruimen*.

7. Fiegematruls

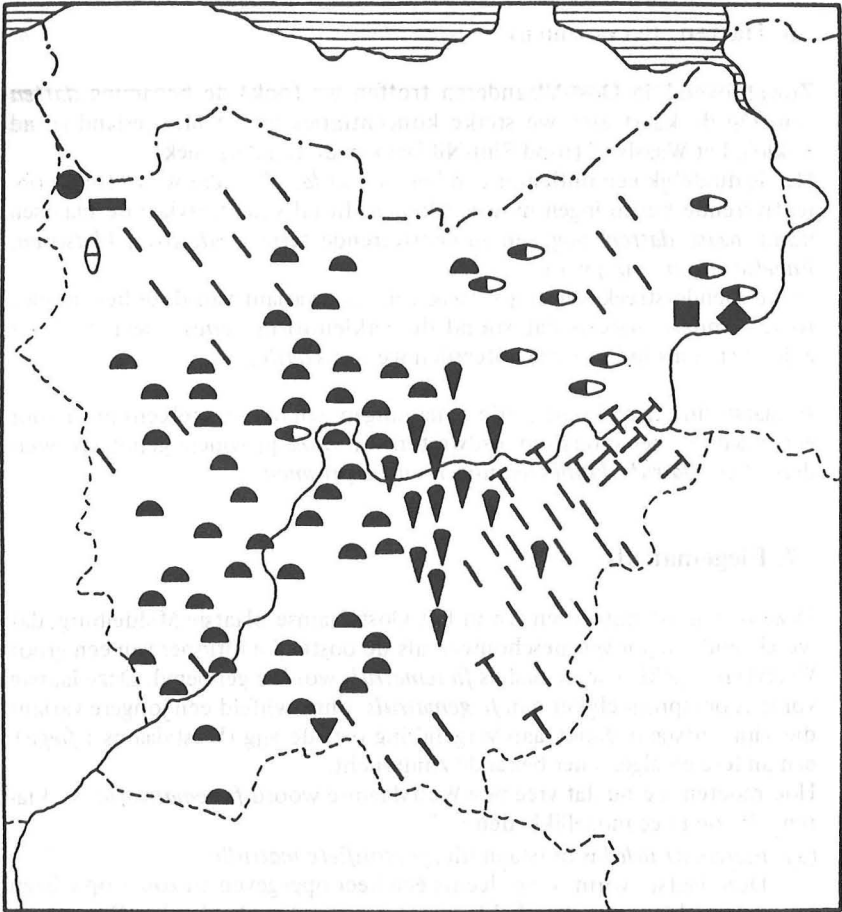
Deze benaming noteerden we in het Oostvlaamse plaatsje Middelburg, dat we als zodanig mogen beschouwen als de oostelijke uitloper van een groot Westvlaams gebied waar dadels *fietematruls* worden genoemd. Deze laatste vorm is oorspronkelijker dan *fiegematruls*, ongetwijfeld een jongere variant die zijn ontstaan dankt aan vergelijking met de vijf (Westvlaams : *fiege*), een andere en algemener bekende zuidvrucht.

Hoe moeten we nu dat vreemde Westvlaamse woord *fietematrul(le)* verklaren ? Ik zie twee mogelijkheden :

(a) *Fietematrul(le)* is ontstaan uit *(ge)konfiete matrulle*.

Deze laatste vorm is me slechts één keer opgegeven en zou erop wijzen dat we hier te maken hebben met een voorbepalend *gekonfijte + matrul(le)* (14). Volgens oudere Westvlaamse zegslieden staat *matrulle* (< *matrix* ?) voor de vrouwelijke genitaliën. Van dat laatste vonden we geen bevestiging in de bestaande dialectwoordenboeken. Dat hoeft echter niet noodzakelijk te betekenen dat die opvatting verkeerd is. Het is ons immers genoegzaam bekend dat de oudere dialectwoordenboekschrijvers de ietwat obscenere woorden angstvallig uit hun werken weerden.

Samenvattend formuleren we onze eerste veronderstelling dus als volgt : *fietematrul(le)* = *gekonfijte matrul* (= dadel én vagina, wegens de gelijkenis qua vorm). Dat zou dan duidelijk een van de volkse, subjektiverende benamingen zijn voor de dadel.

Oostvlaamse dadelbenamingen.

◐ kadeisters	● fietematrullen
▼ kletsoren	▬ krabbekeuningen
◕ Engelse vijgen	◌ eierpruimen
▼ kanaalden	∖ datten
■ kletsoppen	⌘ datjes
◆ rottekoppen	⌘ detjes

Aan te stippen valt nog dat *fietematrul(le)* (als soort „deel voor een geheel”) in het noorden van West-Vlaanderen ook nog gebruikt wordt met de betekenis „domme, sullige vrouw”, wat het misprijzende karakter van deze term nog beklemttoont.

- (b) Een heel ander - objektiverend - licht op de herkomst van *fietema(t)rul(le)* werpt ULRIX in zijn al genoemd artikel van 1931. Volgens hem gaat dat woord terug op Romaans *fi* (< *ficus* = vijg) + *tamarinho* (Portugees voor dadel). Dat laatste zou ontstaan zijn uit Arabisch *tamr* (= dadel) + *hindi* (= Indisch). De samenstelling zou dus zoveel betekenen als *vijgedadel*, een woord dat we als zodanig nog terugvinden in Zeeuws-Vlaanderen en Noord-Brabant. (15)

Door volksetymologie zou dat woord dan verbonden zijn met *ma(t)rul(le)* = vagina (wegens de vormgelijkheid).

Beide veronderstellingen verdienen m.i. verder onderzoek, o.a. in het licht van de manier waarop/de wegen waarlangs dadels onze streek vroeger bereikten. Intuïtief voel ik het meest voor veronderstelling (a).

8. Krabbekeuningn

Maldegem mag er prat op gaan dat het voor dadels een dialectwoord gebruikt dat nergens anders in Vlaanderen lijkt voor te komen. *Krabbekeuningn* is echter niet alleen een unieke, maar ook een ondoorzichtige benaming. In het eerste deel kunnen we nog het Vlaamse dialectwoord *krabbe* = tros herkennen, maar waarop slaan dan die *keuningn* ?

Mij zegt „koningn van een tros” in alle geval bitter weinig, of bedoelde men er gewoon mee dat dadels tot de heerlijkste trosvruchten behoren ? Dat zou dan onder de subjektiverende benamingen zowat de enige positieve zijn.

9. Eierpruimen

Deze verkenningstocht i.v.m. Oostvlaamse dadelbenamingen eindigen we in mijn geboortedorp Kleit, waar we alweer gekonfronteerd worden met een term die volgens onze materiaalverzameling uniek is voor Vlaanderen. Ditmaal is een verklaring echter niet zo moeilijk te geven. In verband met het tweede deel (*pruimen*) hebben we er al eerder op gewezen dat voor dadelbenamingen wel vaker een beroep gedaan is op de naam van inheemse vruchten met een enigszins verwant uiterlijk (zie b.v. *karnullen* < *kornoelje* in het Mechelse).

Dat daarbij de keuze kon vallen op pruimen, ligt nogal voor de hand. Naast

eierpruimen in Kleit noteerden we in Oostende en omgeving ook (*ge*)*suikerde pruimen* en in Kortrijk *vreemde pruimen*. In Kleit werd zelfs de naam van een bepaalde pruimensoort overgenomen : *eierpruimen* noemt men daar ook (al langer) een soort sappige inheemse pruimen met een donkerblauw-bruine kleur.

Slotbeschouwingen

Wat kunnen we nu zoal van deze verkenningstocht onthouden ?

- Allereerst moeten we toch even stilstaan bij de enorme *variatie* in de benamingen voor de dadel. Die variatie is des te verbazingwekkender in het licht van wat ik helemaal bij het begin gezegd heb : nl. dat deze zuidvrucht pas in de laatste 75 jaar in onze streken gemeengoed geworden is.

We mogen bijgevolg aannemen dat veel dadelbenamingen pas in deze eeuw ontstaan zijn (16), hetgeen toch wel direkt getuigt van de levenskracht van de Vlaamse dialecten, althans tot ongeveer 1950, want bij ons onderzoek hebben we ook kunnen konstateren dat vooral jongere informanten allereerst en meestal zelfs uitsluitend de A.N.-benaming *dadel* opgaven.

We mogen dus aannemen dat de hierboven besproken dialectwoorden een zachte dood aan het sterven zijn. Dat komt doordat sedert enkele tientallen jaren het A.N. steeds verder oprukt in alle domeinen en situaties van het maatschappelijk leven en ook zijn stempel gaat drukken op de dialecten. Die dialecten zullen niet zondermeer verdwijnen maar ze zullen gaandeweg een (groot) deel van hun eigen karakter verliezen, het eerst in het woordgebruik (cf. de dadelbenamingen), vervolgens in de uitspraak en het laatst in de zinsbouw.

Met betrekking tot onze dadelbenamingen wordt dat gelijkmakingsproces (→ dadel) ongetwijfeld nog versneld door de „platheid” van vele benamingen. Welke Nevelaar waagt het anno 1984 nog in de winkel een halve kilo *kadeisters* te bestellen ? *Kadeisters* e.d. zal men hooguit nog eens schertsend in de huiskring gebruiken als kuriositeit.

Er is dus een merkwaardige overeenkomst tussen de pijlsnelle opkomst en de spektakulaire afgang van de kleurige Vlaamse dialectbenamingen voor de *dadel*. Alleen al om die reden bieden de dadelbenamingen stof voor een toch wel merkwaardig dialectologisch verhaal.

- De dadelbenamingen bieden ons ook een erg gevarieerde kijk op de manier waarop dialectwoorden ontstaan (zijn) en op de motieven die eraan ten grondslag liggen. Ze leggen een stuk maatschappelijk leven

uit een niet al te ver verleden bloot.

We hebben allereerst gezien hoe een aantal benamingen teruggaan op objectieve, zuiver feitelijke factoren :

- (1) De dadel is een zuidvrucht en heel wat benamingen hebben we aan zuiderse talen ontleend. Hierboven was er niet alleen sprake van het Frans (b.v. *datte*), maar ook van het Italiaans (b.v. *dadel* < *dattilo* < Grieks *daktylos*), het Spaans (b.v. *kadeister* < *canastro*), het Portugees en zelfs het Arabisch (b.v. *fietematrulle*).
- (2) Door zijn uiterlijke gelijkens met inheemse vruchten en andere, bekendere zuidvruchten gingen men hem *Engelse vijg*, (*ge*)*suikerde pruim*, *eierpruim*, *karnulle*, enz. noemen.

Daarnaast ontstond er ook een waaier van erg kleurrijke termen die ongeveer allemaal een schertsend-misprijzend karakter hadden (en hebben). Ze waren hoofdzakelijk geïnspireerd op het inderdaad niet zo aantrekkelijke uiterlijk : de vorm (→ gelijkens met lichaamsdelen, b.v. *fietematrullen*), de bruine kleur (b.v. *rottekoppen*, *kadeisters*, *ezelstronten*) en de kleverigheid (b.v. *kanaalden*, *smeerlappen*, *kletsoren*). Bij herhaling hebben we ook gezien dat aanvankelijk objectieve benamingen door volksetymologie konden „afdalen” tot subjectief-spottende benamingen (b.v. *kadeisters*, *kanaalden*, *fietematrullen*).

Aangezien in veel plaatsen vaak een objektiverende/„fatsoenlijke” én een subjectiverende/„platte” benaming opgetekend werd, vermoed ik dat beide soorten vanaf het begin een eigen gebruikssfeer hadden : de eerste kunnen in een bepaalde streek min of meer „officieel” geweest zijn (b.v. in gebruik bij handelaars en winkeliers), terwijl de tweede een „onofficiële” leven leidden in de huiskring van de „gewone” mensen. Zo kon men in Nevele in de winkel moeilijk iets anders dan *dadels* of *datten* bestellen, maar thuis aan tafel kon men ongehinderd *kadeisters* eten.

- Hierboven heb ik gepoogd heel wat aspecten van de dialectbenamingen voor de dadel toe te lichten en te verklaren. Daarbij heb ik vooral willen aantonen *hoe* het in Vlaanderen tot zo’n bonte waaier van termen is *kunnen* komen. Dat dat echter niet noodzakelijk *moest* gebeuren, wordt duidelijk als we even een vergelijking maken met de namen voor die andere, al vroeger bekende en qua uiterlijk enigszins gelijkwaardige zuidvrucht die de *vijg* is : tegenover de tientallen dadelbenamingen staat merkwaardig genoeg alleen het woord *vijg*. En daar sta ik dan (voorlopig) stil bij. De taal kan wel veel van haar geheimen prijsgeven, maar niet alle. Juist daardoor kan taalonderzoek zo boeiend en avontuurlijk zijn.

J. TAELEDMAN
Landegem

Noten

- (1) Over de Westvlaamse dadelbenamingen heb ik al geschreven in *Taal en Tongval* 35 (1983), p. 110 - 115.
- (2) Zie het *Middelnederlands Woordenboek*, deel II, kol. 17, onder het woord *dade*.
- (3) Op het bijgevoegde kaartje zijn de alomtegenwoordige *dadel*-opgaven weggelaten.
- (4) Zie ook *vijg* (< Fra. *figue*), *citroen* (< Fra. *citron*). De A.N.-benaming *dadel* komt via het Italiaans (*dattilo*) uit het Grieks (*daktylos* = vinger).
- (5) Zie ook *appelsien*, *aardappel*, enz.
- (6) Zie verder Westvlaams *fietematrullen* en ook *mieke/mietje* (= dadel én vagina) in Brussel en omgeving.
- (7) Zie verder onze Nevelse benaming *kadeister* en ook Westvlaams *ezelstronten* (o.a. in Avelgem).
- (8) Dat is o.a. het geval met *kadeister*.
- (9) Zie z'n artikel *Merkaton en fitemarul*. In : Album Isidoor Teirlinck (1931), p. 169 - 172.
- (10) Zie o.a. I. TEIRLINCK, *Zuid-Oostvlaandersch Idioticon* (1908 - 1922), deel I, p. 404.
- (11) Eigenaardig genoeg niet vermeld in P. CORNELISSEN - J. B. VERVLIET, *Idioticon van het Antwerpsch Dialect* (1899).
- (12) Het is als zodanig een volksetymologische vervorming van Pikardisch *clachoire* < *cacheoire* < Lat. *captiatoria* (zie R. VERDEYEN, *Klets-oor*, in : Isidoor Teirlinck Album, 1931, p. 157 - 167).
- (13) *Kletskop* (oorspronkelijk : kaalkop) heeft in Vlaanderen nog andere betekenisoverdrachten gekend, maar telkens gaat het om voorwerpen met een effen (en daardoor vaak glanzend), rond uiterlijk : VAN DALE (1976, p. 1187) noemt een soort koekjes en zelf ken ik het woord *kletskop* voor een (auto-) band waarvan de ribben op het loopvlak helemaal weggesleten zijn.
- (14) Deze veronderstelling wordt kracht bijgezet door de opgave van *konfietedaelen* (= gekonfijte da(de)len) voor sommige Zeeuwse eilanden in : H.C. GHIJSEN, *Woordenboek der Zeeuwse Dialecten* (1959 - 1964), p. 474.
- (15) Zie H.C. GHIJSEN, *a.w.*, p. 233 en 1070 en J. STROOP, *Sprekend een Westbrabander* (1979), p. 78.
- (16) In de oudere dialectwoordenboeken van de 19de eeuw troffen we geen enkele dialectbenaming voor de dadel aan !

EEN STOKERIJ EN EEN BROUWERIJ TE POESELE

Stoken en brouwen in onze streek

Stoken en brouwen zijn steeds een geliefkoosde bezigheid geweest van onze voorouders, die het bekomen eindprodukt allerm minst versmaadden. Uit de overlevering leren we dat eertijds ieder dorp een stokerij of brouwerij op zijn grondgebied telde. In vele gevallen zelfs allebei ; grotere nederzettingen kenden verschillende brouwerijen en stokerijen. Ook te Poesele bestond vroeger een stokerij en een brouwerij, doch dit pas rond de eeuwswisseling.

Het is geenszins de bedoeling een uitgebreide studie naar voor te brengen over het stokers- en brouwersambacht in onze streken ; daarvoor zijn de gegevens in ons bezit te beperkt. We hopen echter wel dat de navolgende gegevens de lezer een beter beeld geven van de aanwezigheid van deze ambachten in onze streken vanaf de Middeleeuwen tot op heden.

Uit hetgeen we afweten over de geschiedenis van het brouwen en het stoken zien we dat deze ambachten bijna steeds werden uitgeoefend door personen die een belangrijke functie bekleedden in het maatschappelijke leven. Zij droegen als geen ander bij tot het vullen van de schatkist zonder daarbij ook hun eigen schaktkist te vergeten. Een voorbeeld : van alle ambachten te Deinze zorgde het brouwersambacht voor ongeveer 40 % van de stadsinkomsten gedurende de periode 1565/1567.

Ook is het zo dat door de overheid uitgevaardigde wetten en besluiten de bloei van deze ambachten enorm beïnvloedden, vooral wat de stokerijen betreft.

Uit de gegevens die we kennen over onze streek blijkt dat de nationale tendens gedurende de verschillende periodes van de geschiedenis trouw gevolgd werd.

Te Deinze bestond reeds in de 14de eeuw een reglementering die de in- en uitvoer van bier regelde. Een brouwerij was gevestigd bij de Petegemse Poort, een bij het vroegere gravenverblijf (of Prinsenhof), een tussen Leie en Brielstraat. Er was het „Meuleken” op de Markt, en de „Oude Swaene” op de hoek van de Gentstraat. Later ontstonden de „Fortuynne” en „St.-Martens” in het Petegemse stadsdeel.

In 1463 ontving brouwer Jan Van Douverijn de vergunning om *dobbel bier* (= zwaar bier) te brouwen. Deze toelating werd overdragen op zijn opvolgers Arent Sturm, Michiel en Olivier van Bethsbrugge en Frans van den Nieuwenhuuse. Nadat ontevredenheid ontstond bij de brouwers die dit voorrecht niet genoten liet Olivier van Bethsbrugge zijn vergunning gebruiken door alle brouwers van de stad. Frans van den Nieuwenhuuse

maakte de vergunning over aan de stad zelf tot Karel V op 6 april 1529 een vergunning afleverde voor 32 jaar (die later werd omgezet in eeuwigdurend) mits 10 pd parisis per jaar te storten in de staatskas.

Het Hof van Mere (te Vosselare) bezat te Deinze het „Tholbier”. Dit leen gaf o.a. recht op zes stopen (1) bier van ieder brouwsel van negen hamen binnen de steden Deinze en Petegem. Verder bestond te Deinze ook de „Gruyte van Deinze”, deze omvatte een belasting van 6 p. par. op ieder brouwsel binnen Petegem en Deinze en dezelfde belasting op iedere ingevoerde ton bier. Dergelijke belasting zal ook wel van toepassing geweest zijn in het Land van Nevele.

De oudste vermelding van het brouwersambacht te Nevele vinden we terug in de middeleeuwse „Keure van Nevele” waarin de eerste paragraaf handelt over de bakkers en de brouwers. In Bachte-Maria-Lerne wordt het bestaan van een brouwerij vermeld in 1567.

Wouter van Sachmoortele vinden we te Deinze in 1556 als eigenaar van de brouwerij op Tusschenbrugghen. Hij wordt er opgevolgd door Joos Bousse (1558-1560), Denis Lanchals, Andries Bultynck en Gillis De Baets in 1606. Een dramatisch einde kende Nicaise Sauvage, een Waal, brouwer en schepen te Deinze. Hij werd in 1569 onthoofd. Nog te Deinze vinden we in 1567 Guioot Doens en in 1576 Jan Carboneel als brouwers vermeld.

Voor de 17de eeuw beschikken we over tal van namen van bierbrouwers, vooral van de gemeente Nevele. Zo vonden we er volgende brouwers terug : in 1645 Christiaan Debuck, in 1649 Philippus Dewulf, in 1673 Joannes Dewulf, in 1676 Guillelmus Leducq, in 1684 Marcus Braet, in 1694 Ludovicus Vanwongerghem en in 1698 Carolus Vandeputte. Philippus Van Ooteghem uit Vinkt vinden we in 1690 vermeld als schaaiboer en brouwer op de „goede ter Brasse”.

De 18de eeuw betekende voor het brouwersambacht een dieptepunt, daarmee ging echter de resolute opgang gepaard van het stokersambacht. Voor deze periode vonden we in onze streek dan ook weinig vermeldingen van brouwerijen terug. De crisis in het brouwersambacht dient vooral gezocht bij de concurrentie die het onderging van de veel goedkopere brandewijn uit de stokerijen die daardoor een zeer snelle opgang kende bij de lagere bevolgingsklassen. Zo vinden we gedurende de 18de eeuw o.a. volgende namen van stokers terug te Nevele. In 1725 Gerardus Verwee, in 1742 Carolus Devos en in 1783 Joannes Debrabander en Petrus Meganck. In Vinkt vinden we in 1735 Joannes Van Wongerghem als stoker. Burgemeester Jan Hopsomere wordt als stoker vermeld te Deinze in 1740. In Lotenhulle kenden we in 1779 „de Wilde Man”,... *wesende eene vrije herberg, schaeppoed, brouwerij, stokerij en schuthuis*. In 1793 had Martinus Van Wassenhove, burgemeester van Zeveren en pachter van het „Goed ter Lef” met een oppervlakte van 40 ha waarvan er ongeveer 13 op grondge-

bied Vinkt lagen, op zijn hof een kleine stokerij ingericht. En te Deinze vinden we in 1786 Marie Anne Dhont, weduwe van Johannes Dhondt, als graan- en brandewijnstookster. Hetzelfde jaar worden ook Antonius Joannes Martens, Jan Baptiste De Smet en Joannes Van Poucke als graan- en brandewijnstokers vermeld evenals Livinus De Paepe die we terugvinden in 1790. Dit zijn slechts enkele namen uit de reeks. Deinze telde in 1794 immers niet minder dan 26 stokerijen. Emanuel Van der Straeten vinden we er in 1786 vermeld als „baas brouwer”. In 1793 vinden we verder nog als brouwers te Deinze Jan-Bt. Delcroix en Jan Frans Ottevaere.

De opkomst van de landelijke stokerijen was een feit. Het afval uit de stokerijen werd aangewend om het vee vet te mesten terwijl de mest van het vee op zijn beurt gebruikt werd voor de bemesting van de landbouwgronden. Sommige bronnen vermelden dat in de gehele Oostenrijkse Nederlanden per jaar 12 miljoen liter graanbrandewijn werd gestookt waarvan Oost-Vlaanderen 5 miljoen liter voor zijn rekening nam. Het aantal landelijke stokerijen nam toe, vooral in Oost-Vlaanderen. In 1814 zouden er in gans België ongeveer 3000 landbouwstokerijen geweest zijn. In 1861 waren er dat nog 325. In 1819 waren er te Deinze 9 stokerijen. Dit aantal was opgeklommen tot 11 in 1835.

Rond 1860 vinden we voor onze streek een stokerij terug te Bachte-Maria-Lerne, Lotenhulle, Meigem, Nevele en twee stokerijen te St.-Martens-Lerne. In 1883 waren er in ons land nog 288 stokerijen waarvan 153 in Oost-Vlaanderen. Hier dient wel een onderscheid gemaakt tussen industriële stokerijen en landbouwstokerijen. Van de 76 bestaande industriële stokerijen in België waren er 20 in onze provincie gevestigd, doch wat betreft de landelijke stokerijen vinden we een verhouding terug van 133 voor Oost-Vlaanderen tegenover 212 voor het hele land. In 1900 waren er in heel België nog slechts 270 stokerijen. Heden ten dage kennen we in onze streek nog slechts één stokerij namelijk „Filliers” te Bachte-Maria-Lerne. Ze werd opgericht in 1880 (2).

Na het dieptepunt van de 18de eeuw heeft het brouwersambacht zich geleidelijk hersteld in de 19de eeuw. Nieuwe brouwtechnieken (pils) en nieuwe technologieën zoals b.v. het gebruik van stoommachines voor het malen van de mout en het overpompen van het water deden hun intrede. Voor onze streken vinden we in het midden der 19de eeuw o.a. 3 brouwerijen terug te Nevele, 2 te Sint-Martens-Lerne, 1 te Bachte-Maria-Lerne, 1 te Hansbeke en 1 te Poeke. In 1819 telden we te Deinze 6 brouwerijen en in 1835 waren dat er nog 5.

Dat de nieuwe technieken en technologieën niet enkel beperkt bleven tot de grote steden en hun omgeving zien we in het feit dat we te Deinze op het eind van vorige eeuw twee grote handelszaken kennen die gespecialiseerd waren in brouwerijartikels. Zo hadden we de Weduwe De Lava en de

N^o

Reçu de Monsieur L. Baetay braqueur

la somme de ~~Septante dix francs~~ 90 c

Value fact. le 10-7

a encaisser par l'entremise del Postal

Deynse. le 11-11

R. C. H. G. meijl

Hoofding „ontvangstbewijs van de „Malterie L'Aigle“ uit Deinze

Gebroeders R. & O. Agneesens. Deze laatsten waren gevestigd op de Markt te Deinze. Hun onderneming heette de „Malterie L'Aigle”. Zij waren o.a. gespecialiseerd in de verkoop van produkten voor het helder maken van bier, de zo genoemde „clarifiants”. Zo verkochten ze de *clarifiant* „Végétal Rogge” (vermoedelijk genoemd naar hun voorganger C.E. Rogge) en de *clarifiant* „Le Brillant”. Verder waren er ook kleurstoffen, kurken, wijnsteenzuur, mout, enz. te verkrijgen (3).

Tot het einde der 19de eeuw bleven de landelijke brouwerijen een belangrijke plaats innemen in de ambachtelijke infrastructuur van onze plattelandsgemeenten. Zo waren er in België rond 1900 nog 3223 brouwerijen. De Eerste Wereldoorlog maakte echter bruusk een einde aan deze toestand. In 1921 was dit aantal teruggelopen tot 1502 om naar 1980 toe te dalen tot een honderdtal.

Begin deze eeuw had Nevele nog 4 brouwerijen (4) namelijk deze van Alfons Demarrez en Henri Sierens in de Langemunt, Theophiel Braet in de Kernemelkstraat en Emiel Lampaert in de Tieltstraat, doch deze hebben al verscheidene decennia geleden hun activiteiten stopgezet.

De stokerij

In het verslag van de zitting van het Poesels schepencollege van 20 december 1898 lezen we dat door Edouard Snauwaert en zijn kinderen Marie en Delie een aanvraag werd ingediend *tot het plaatsen van een woonhuis, met aanpalende stokerij en stoomketel*. E. Snauwaert werd geboren te Drongen op 10 mei 1840 († Poesele 04.03.1921). In 1866 huwde hij Amelia Peirens (° Vosselare 19.04.1832 en † Poesele 27.06.1877). Beiden vestigden zich te Poesele op het „Goed ter Walle” op de wijk Kerrebroek. Het echtpaar kreeg drie kinderen. De oudste dochter, Maria (° Poesele 14.05.1870) deed op 7 december 1891 haar intrede in het klooster bij de Zusters van Liefde en Maria. Ze werd geprofest op 5 april 1893. In 1894 trok ze naar Punjab in Indië voor de stichting van de eerste missie der Zusters van Liefde aldaar. Ze keerde pas in 1922 naar België terug. Ze overleed op 4 april 1958 te St.-Denijs (Helkijn) (5). Zoon Remi-Joseph (° Poesele 09.10.1867) emigreerde kort voor de eerste wereldoorlog naar de Verenigde Staten. De familie hoorde nooit meer iets van hem terug (6). De jongste dochter Delia (° Poesele 12.07.1875) huwde op 10 mei 1898 René Van der Vennet (° Meigem 13.05.1871) uit Meigem wiens vader aldaar een landbouwstokerij uitbaatte. Dit huwelijk was de rechtstreekse aanleiding tot de oprichting van de landbouwstokerij te Poesele. Van de ongeveer 25 ha grote boerderij van Edouard Snauwaert werd 5,75 ha afgestaan, bestemd voor de stokerij en het landbouwbedrijf van R. Van der Vennet. Het verslag van het sche-

pencollege vermeldt verder : *Gezien het proces-verbaal van bericht van commodo en incommodo waaraan de vraag is onderworpen geweest, overwegende, dat er tegen het verzoekschrift geene opmerkingen zijn gedaan geweest ; er dus geene redens van weigering bestaan. Besluit. De verzoekers worden gemachtigd tot het plaatsen op hunnen grond gelegen in de Nieuwe Kerkstraat nr. 19 zijnde kadastraal bekend sectie B, no 19 tot het opbouwen van een woonhuis, met aanpalende stokerij, en plaatsen van eenen stoomketel, enz...*

Op 6 mei 1899 keurt de Bestendige Deputatie der Provincie Oost-Vlaanderen de plannen goed. Uit het verslag van die goedkeuring blijkt, naast de opgesomde reeks wettelijke bepalingen, dat de stoomketel *gestempeld was op acht atmosferen* en dat de schoorsteen een hoogte diende te hebben van 10 meter.

Spoedig werd met het stoken van jenever een aanvang genomen en reeds op 16 mei 1901 heeft het schepencollege een nieuwe aanvraag van E. Snauwaert te behandelen tot het plaatsen van een *machien in de stokerij*. Toch bleef de stokerij slechts drie jaar in werking.

Volgens inlichtingen ons door de familie verstrekt werd de stokerij opgeheven omdat de Staat toendertijd toelagen toekende aan de landbouwstokerijen die hun productie stopzetten.

De brouwerij Van der Vennet

Op 17 februari 1903 diende het Poeselse schepencollege een nieuwe aanvraag van Eduard Snauwaert te behandelen, ditmaal om de bestaande landbouwstokerij om te bouwen tot een „bierbrouwerij”. Hieraan werd gunstig advies verleend.

Het was René Van der Vennet die het bier brouwde. Dit gebeurde wekelijks en steeds op dezelfde dag.

De brouwerij leverde twee soorten bier : „dubbel” voor de herbergen en „tafelbier” voor de particulieren. Als hoofdbestanddelen werden gekiemde gerst (mout), hop en suikers gebruikt. Het juiste recept is niet bewaard gebleven.

Met behulp van de stoomketel werd alles gekookt in een grote koperen ketel. Na dit proces werd het brouwsel in de drijfkelder, onder de woning, gelaten waar het in grote liggers werd te gisten gelegd. Nadat het bier was uitgist werd het op tonnen, 1/2 tonnen of 1/4 tonnen getrokken, dit naargelang van de vraag.

Hoewel de aanvragen tot oprichting van de stokerij en de brouwerij door Edouard Snauwaert gebeurden werden alle verrichtingen van de stokerij en de brouwerij gedaan op naam van René Van der Vennet. Ook op de dek-

sels van de tonnen was zijn naam ingegrift met de afkorting : R v d V S (René Van der Vennet - Snauwaert). De initialen van de kuiper kwamen ook op de deksels voor : „JB”, wat zou staan voor Jozef Bauters. In de volksmond was, en is, de brouwerij steeds bekend geweest als „BROUWERIJ VAN DER VENNET”. Veel overblijfselen die getuigen van de brouwerij zijn nu niet meer voorhanden. Toch kregen we een belangrijk document ter inzage, namelijk een „klantenboek” dat het uitgevoerde bier vermeldt vanaf 19 februari 1913 tot en met 14 oktober 1914. Het boek is langwerpig en meet 16 op 39 cm. Het heeft een hardkartonnen kaft met een linnenband ; oorspronkelijk was op dit karton een bruin gevamd papier gekleefd. Op het binnenste schutblad staat het nr. 1243. Het register telt in totaal 288 genummerde bladzijden en is beschreven tot en met blz. 158. In de meeste gevallen werd per klant een bladzijde voorzien. De inschrijvingen gebeurden als volgt. Bovenaan staat de naam van de klant met de gemeente waar hij woonachtig is. Daaronder wordt de datum van de levering vermeld, de geleverde hoeveelheid, de prijs en onder deze gegevens de datum van betaling. Alle hoeveelheden zijn uitgedrukt in tonnen, 1/2 tonnen of 1/4 tonnen bier. Slechts tweemaal wordt een hoeveelheid uitgedrukt in liter doch er staat geen eenheidsprijs bij vermeld. Gezien geen enkele herberg in het register vermeld staat mogen we aannemen dat dit klantenboek enkel gebruikt werd voor het noteren van het tafelbier. De prijs van een ton is 20 fr., slechts enkele malen werd een korting toegestaan zoals b.v. bij een grote levering aan het „Klooster Heilige Vincentius” te Deinze waar op 27.01.1914 zes tonnen bier geleverd werden aan 18 fr.

Een probleem blijft echter over : Welk is de inhoud van een ton bier ? Bij Jozef Van Nevel te Poesele vonden we nog één oude ton, in zeer slechte staat evenwel, die nog afkomstig was van de brouwerij en waarvan vermoed wordt dat het gaat om 1/2 ton. Ze heeft een hoogte van 71 cm en de opening bovenaan heeft een diameter van 47 cm, 3,5 cm van de rand bevindt zich de gleuf waar het deksel in geperst zat. Dit zou betekenen dat 1/2 ton ongeveer gelijk was aan ongeveer 115 liter. Ter vergelijking : in het „Grootboek toebehoorende aen Ch. L. De Muynck, brouwer tot Martens-Lerne” van 1856 tot einde 1914 zien we dat in 1856 sprake is van een „wijnstuk” van *een tonne en half* dat gelijk is aan 172 liter en dat 33 fr. kost. Verder wordt in het grootboek nog melding gemaakt van *een halve tonne bier* van 112 liter die 10 fr. kost en van *een halve tonne bier* van 56 liter die 9 fr. kost. Dit laatste was vermoedelijk bier bestemd voor de herbergen. In 1875 worden 15 liter bier verkocht aan 0,18 fr. de liter, twee flessen bier kosten 0,16 fr. en *1 kwaertjen bier* (dat gelijk wordt gesteld aan 12 stopen) kostte 5 fr. (7).

Het doornemen van het klantenboek doet ons ook veronderstellen dat in de periode vóór 1913 het brouwen een zekere tijd heeft stilgelegd ; ook de

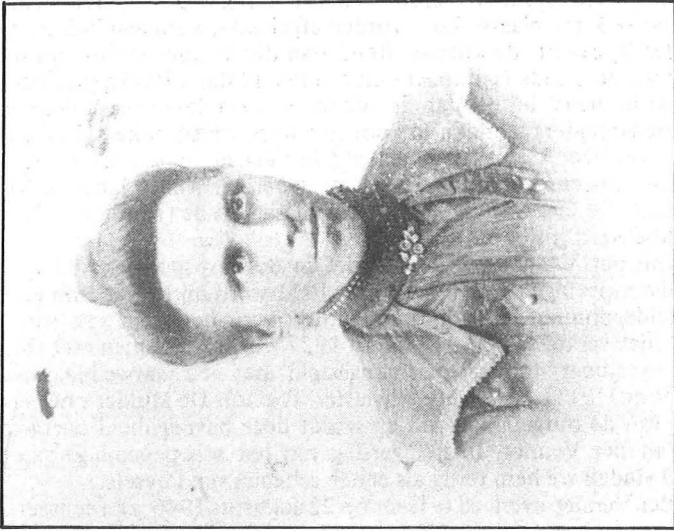
aanvangsperiode (half februari) van het register lijkt ons ongewoon. Een reden of bewijs is ons echter niet voorhanden, doch het is zo dat nergens een verwijzing staat naar de periode vóór 1913 wat betreft de betalingen en die gebeurden niet zo contant zoals we dit heden ten dage gewoon zijn. Sinds de Duitse inval in België op 4 augustus 1914 werden nog 33 3/4 tonnen bier geleverd aan 57 klanten. Na de laatste leveringen per 14 oktober 1914 werd dat jaar nog het geld geïnd bij 48 klanten. In 1915 werd het geld geïnd bij 51 klanten, in 1916 bij 5 klanten, in 1917 geen, in 1918 nog 3 klanten en in 1919 nog bij 1 klant. Uit de gegevens in het register blijkt dat de betalingen van het geleverde bier twee tot zeven, acht maand na de levering geen zeldzaamheid doch eerder een gewoonte was. Vanaf de betalingen eind 1915 kunnen we spreken van moeilijke (slechte ?) betalings, doch hier kan het oorlogsgebeuren wel een zekere rol gespeeld hebben. De belangrijkste gegevens die we uit het klantenboek kunnen distilleren zijn deze die betrekking hebben op het cliënteel, zijn verspreidingsgebied en de geleverde hoeveelheden.

In 1913 werden 368 leveringen genoteerd aan 162 klanten, deze waren goed voor 228 1/2 tonnen bier. Het cliënteel was verspreid over volgende gemeenten : Poesele 69, Meigem 32, Nevele 28, Vosselare 13, Lotenhulle 12, Drongen 4, Vinkt 2, Deinze 1, Poeke 1. In 1914 werden 322 leveringen genoteerd aan 148 klanten voor een totaal van 200 1/4 tonnen bier. Toen lag het cliënteel als volgt verspreid : Poesele 64, Nevele 30, Meigem 28, Lotenhulle 14, Vosselare 6, Drongen 3, Deinze 1, Vinkt 1, Zeveren 1.

Deze gegevens tonen aan dat meer dan de helft der Poeselse gezinnen klant was bij de brouwerij Van der Vennet en instond voor ongeveer 40 % van het verbruik. Nevele en Meigem namen ook 40 % voor hun rekening en de overige 20 % lag verspreid over de andere gemeenten. Vaste terugkomende pieken in de verkoop zijn niet waar te nemen. Zo stellen we vast dat in 1913 gedurende de maand april 13 1/2 tonnen bier verhandeld werden. Dit is het laagste maandcijfer van 1913 op de maand februari na. In april 1914 werden echter 36 tonnen verhandeld. Dit is het hoogste maandcijfer van 1913 en 1914 samen.

We plaatsten alle genoteerde bestellingen terug op een kalender om zodoende de vaste dagen te kunnen bepalen waarop uitgevoerd werd doch kwamen tot de vaststelling dat die er gewoon niet waren. Er werd geleverd wanneer de klant bestelde, vaste besteldagen zijn er niet geweest. Het grootste aantal leveringen stelden we vast op 11 april 1914 ; toen werden aan 19 klanten 5 kwarttonnen, 12 halve tonnen en 2 gehele tonnen bier besteld.

Het opblazen van de brug te Nevele op 12 oktober 1914 en de Duitse aanwezigheid alom legden alle activiteiten lam. Diezelfde dag werd echter nog een halve ton bier geleverd bij de kinderen Verbiest te Nevele. De laatste

Brouwer René Van der Vennet en zijn echtgenote Delia Snauwaert.
Foto's genomen ter gelegenheid van hun huwelijk in 1898.

leveringen hadden plaats te Poesele op 14 oktober : Alfons De Meulenaere, René Schaelens en het Klooster waren de laatste klanten van wie de bestelling in het register werden genoteerd.

Na de oorlog werd opnieuw gebrouwen tot halverwege de jaren twintig. Het bier, dat ook ter plaatse kon worden afgehaald, werd aan huis besteld door Charles Ryckaert, de knecht, René Van der Vennet zelf of zijn zoon Adrien. Er waren steeds één knecht en één meid (Maria Ryckaert, dochter van Charles) in dienst bij de Van der Vennets, doch deze waren niet inwonder. Seizoenarbeiders stonden in voor het werk op de akkers. In die tijd behoorden ook twee kleine woningen tot het eigendom der brouwerij. Ze waren gelegen tussen de brouwerij en het „Goed ter Walle” langs de Nieuwe Kerkstraat. De ene woning werd vernield tijdens de tweede wereldoorlog, de andere werd gesloopt in 1962.

Brouwer Van der Vennet was ook actief in de dorpspolitiek. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 15 oktober 1911 werd hij tot raadslid verkozen. Hij stelde onmiddellijk zijn kandidatuur voor het ambt van schepen doch werd niet verkozen. Op 11 januari 1927 wordt hij, samen met Honoré Van Renterghem, tot schepen aangesteld met een jaarwedde van 50 frank. Op 9 mei 1928 neemt burgemeester Triphon De Mulder ontslag als ambtenaar van de burgerlijke stand en wordt deze bevoegdheid overgedragen aan Van der Vennet. In het verslag van het schepencollege van 11 maart 1930 vinden we hem terug als eerste schepen van Poesele.

René Van der Vennet overleed te Gent op 22 augustus 1940, zijn echtgenote Delia Snauwaert overleed achttien jaar later te Poesele op 9 oktober 1958. Na het stopzetten van de brouwersactiviteiten werd nog bier verkocht in tonnen, afkomstig van de brouwerij Tavernier uit Deinze, doch dit gebeurde enkel aan familielieden en goede klanten die erom vroegen.

In 1934 startte Jozef Van Nevel, gehuwd met Elvire Van der Vennet, en schoonzoon van René Van der Vennet, met het op flessen trekken van vaten bier afkomstig van de brouwerij Tavernier, doch voor eigen rekening. Later werd overgeschakeld naar het bier van de brouwerij Roman uit Mater.

Kort na de tweede wereldoorlog werd de overeenkomst met Roman beëindigd en werd bier ingevoerd van de brouwerij Krüger uit Eeklo. In 1955 werd het op flessen trekken van bier stopgezet en werd nog enkel bier in flessen ingevoerd. In 1962 liet Jozef Van Nevel de zaak over aan zijn zoon Antoine wiens bierhandel het laatste uitvloeisel is van de enige brouwerij die Poesele ooit had.

André BOLLAERT
Poesele

Geraadpleegde bronnen

Gemeentearchief Nevele

- Bevolkingsregisters Poesele 1890-1930
- Gemeenteraadsverslagen Poesele 1893-1930
- Besluiten van het Schepencollege van Poesele 1855-1949

Andere

- Klantenboek van de „Brouwerij Van der Vennet 1913-1914“
- Mondelinge en schriftelijke getuigenissen van de familie Jozef Van Nevel te Poesele voor ons verzameld door ons lid Mw. Van Nevel-Goossens Mariette, waarvoor onze oprechte dank.

Geraadpleegde werken

- BOESMANS Annick, *Bieren en Pintelieren*, Bokrijks Berichten XX 1982. Catalogus van de gelijknamige tentoonstelling die liep van 11.7 tot 17.10.1982.
- DE POORTERE Baziel, „Geschiedenis der Gemeente Vynckt“ 1914. Onuitgegeven, handschrift.
- DE POTTER Frans & BROECKAERT Jan, *Geschiedenis der gemeenten Bachte-Maria-Lerne, Lotenhulle, Meigem, Nevele, Poeke, Poesele, Sint-Martens-Lerne, Vosselare*.
- GOEMÉ Cyriel, *Staten van Goed van de Baronie Nevele*, uitg. door de VVF afdeling Brugge 1981.
- STEEGHERS W., *De Poorters van Deinze in Vlaamse Stam*, 19e jg., nrs. 3/4 maart-april 1983, blz. 153/179.
In en om de Alambiek - Jenever en Alkoholistokerijen, uitgegeven ter gelegenheid van de tentoonstelling in het Centrum voor Kunst en Cultuur, St.-Pietersabdij Gent van 13.6 tot 20.09.81.
- VAN DRIESSCHE Leon, *Geschiedenis der Gemeente Hansbeke volgens Frans De Potter en Jan Broeckaert, bewerkt en aangevuld door Leon Van Driessche*, 1952. (onuitgegeven)
- CASSIMAN Achiel, *Geschiedenis der Stad Deinze in Bijdragen tot de geschiedenis der Stad Deinze*. K.O.K., jaarboek XX en XXI, 1953 en 1954.

Noten

- (1) Volgens van Dale, Groot Woordenboek der Nederlandse Taal, is een *stoop* gelijk aan ongeveer twee liter. *Hame* = aam : oude inhoudsmaat voor vloeistoffen verschillend van land tot land en streek tot streek (ongeveer 150 liter).
- (2) Meer hierover, zie A. JANSSENS in *Het Land van Nevele*, jg. XI (1980), afl. 4, blz. 360/367.
- (3) Zie afbeelding op blz. 178.
- (4) Uit de „Kiezerslijsten van Nevele - 1902“, ons medegedeeld door de heer A. Janssens.
- (5) Niet gecontroleerde gegevens. Ons medegedeeld door de familie J. Van Nevel, Poesele.
- (6) Zie ook A. BOLLAERT in *Het Land van Nevele*, jg. XV (1984), afl. 1 *Poeselse Uitwijking naar Amerika tussen 1890 en 1930*, blz. 12.
- (7) Gegevens ons medegedeeld door de heer A. Janssens.

VERSLAGEN

Zaterdag 24 maart 1984, toneelvoorstelling „Verslagen over den Gemeenteraad van Nevele“ van Cyriel Buysse in samenwerking met de B.G.J.G.-afdeling Poesele. Tweehonderdtwintig aanwezigen.

Ongeveer de helft van de Poeseelse bevolking hield er aan oud-Poeselaar, en tevens lid van onze vereniging, Chris Afschrift aan het werk te zien als burgemeester Léonce Mulle de Terschueren in *Verslagen over den Gemeenteraad van Nevele*, een toneelbewerking van Cyriel Buysse's vlugschriften door de organisatoren en toneelspelers bijzonder op prijs werd gesteld. Vermelden we nog dat voor deze gelegenheid de verwarmingsinstallatie gratis ter beschikking werd gesteld door ons lid de heer Willy Diaz waarvoor onze dank. Dank ook aan de medeorganiserende vereniging B.G.J.G.-Poesele voor de goede samenwerking.

A.B.

Zondag 1 april, deelname aan de „Eerste Volks- en Heemkundige Boekenbeurs voor Vlaanderen“ in het stadhuis van Dendermonde.

Een vijftigtal verenigingen hadden een stand opgebouwd in de zalen en gangen van het prachtige 14de eeuwse stadhuis van Dendermonde. Ze kwamen uit alle hoeken van Vlaanderen en trachtten via info-standen hun werking duidelijk te maken aan de geïnteresseerden. Zowat 700 bezoekers bezochten onze stand op deze beurs die was ingericht door de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen. Naast het leggen van contacten met andere kringen was het vooral aangenaam enkele van onze leden te ontmoeten die buiten ons werkgebied wonen en die eens nader kennis met ons wilden maken. Het succes dat deze beurs kende en de weerklank ervan in de pers zal voor de organisatoren ontegensprekelijk een aanmoediging zijn het niet bij deze ene organisatie te laten.

A.B.

INHOUDSTAFEL

J. VAN DE CASTEELE, De strijdbare van Roy's uit Nevele	107
A. STROBBE, De Flandriens van Lotenhulle (deel II)	145
R. LEENKNECHT, Antoon Van Hoecke - Een kunstenaar in dienst van de heemkunde	158
J. TAELEMAN, Nevelse „kadeisters” (= dadels) en hun Oostvlaamse konkurrenten	165
A. BOLLAERT, Een stokerij en een brouwerij te Poesele	175
Verslagen	186

